

Inventarisatieverslag
2015

Territoriumkartering Broedvogels
in
Den Opslag
Moergestelse Gement
en
Helsbroek

EHS-gebied De Hilver

P. Busink
in opdracht van Staatsbosbeheer

Inhoud

Inleiding.....	3
Het gebied	3
Werkwijze	4
Uitwerking	4
Resultaat.....	5
Grondmetingen	6
Bespreking.....	7
Aanbevelingen/opmerkingen	10
N13-01-gebieden in Den Opslag.....	10
Percelen met overige natuurdoeleinden in Den Opslag	10
N13-01-gebieden in De Gement	11
Percelen met overige natuurdoeleinden in De Gement	11
Helsbroek	12
Evaluatie	13
Literatuur.....	14
Bijlage: stippenkaarten van de waargenomen territoria	15

Inventarisatieverslag 2015
Territoriumkartering Broedvogels
in Den Opslag, Moergestelse Gement en Helsbroek
EHS De Hilver

In opdracht van Staatsbosbeheer

Uitgave december 2015
Samenstelling en foto's: P. Busink

Inleiding

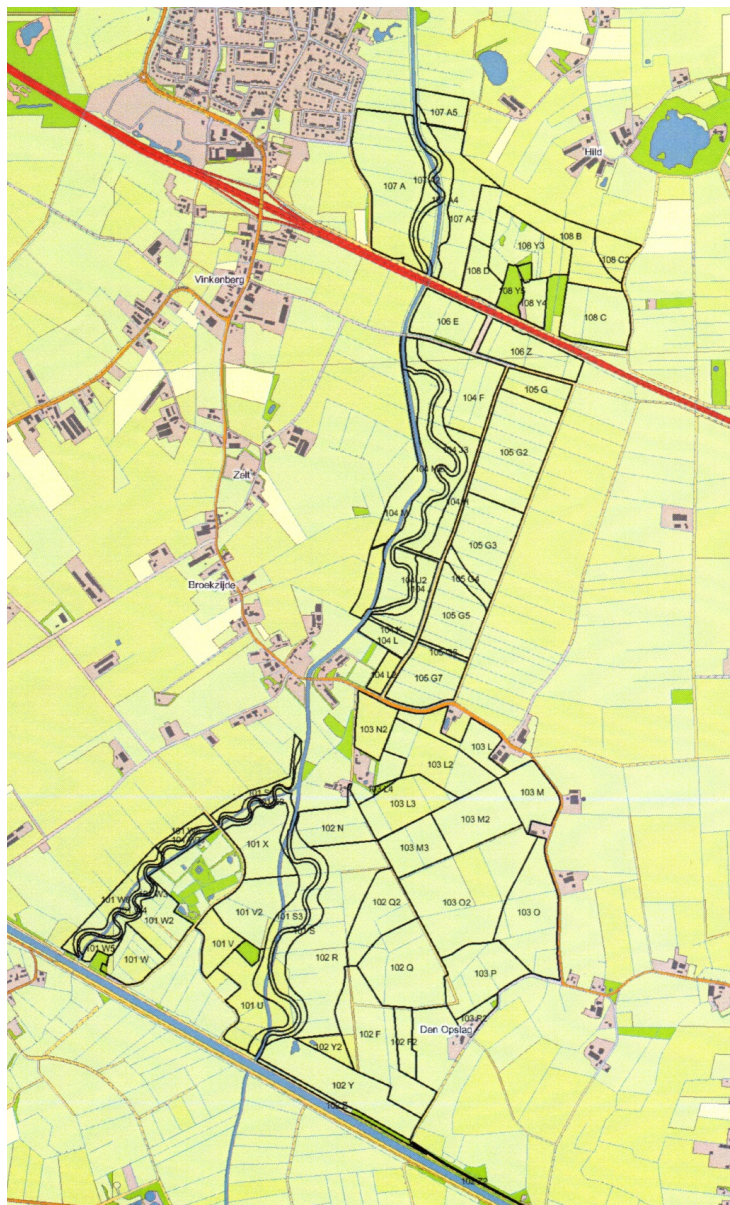
Ook voor 2015 heeft Staatsbosbeheer (SBB) het verzoek gedaan om de weidevogelpopulaties in de door hen beheerde gebieden in EHS-De Hilver te inventariseren. De onderhavige gebieden zijn: Den Opslag, Moergestelse Gement (westelijk deel) en Helsbroek.

Omdat naast de natuurdoelstelling "Vochtig weidevogelgrasland" ook andere natuurdoelstellingen en landschapselementen¹ in het gebied voorkomen, zijn daarom ook akker- en struweelvogels dit voorjaar in de bovengenoemde drie gebieden geïnventariseerd.

In 2013 en 2014 hebben dergelijke inventarisaties in deze SBB-gebieden ook plaatsgevonden.

Het gebied

Vanaf de 50-er jaren van de vorige eeuw zijn de huidige SBB-gebieden gebieds successievelijk ontgonnen tot agrarisch gebied. Voor die ontginning moet het gebied volgens diverse artikelen in het nog steeds bestaande natuurblad "De Levende Natuur" (eerste uitgave 1896) een zeer waardevol natuurgebied zijn geweest. Eind vorige eeuw heeft de Landinrichting De Hilver de opdracht gekregen om binnen de gemeenten Hilvarenbeek en Oisterwijk een grootschalig herinrichtingsplan uit te voeren, waarbij landbouw, waterretentie, natuur en recreatie de belangrijkste onderdelen zijn. Het belangrijkste natuurproject was de inrichting van EHS De Hilver, grofweg het gebied weerszijde van de Reusel tussen Diessen en Moergestel.

Kaart SBB-deel gebied EHS De Hilver met perceelsaanduiding

¹ zoals rietkragen, zandwegen met bermen en braamstruwelen, die voor andere vogelsoorten als broedplaats van groot belang zijn

De agrarische percelen in dit gebied werden door de overheid onttrokken aan de landbouw en heringericht als retentie- en natuurgebied van meer dan 700 ha groot. Het gebied werd in 2011 als 'nieuw natuurgebied' opgeleverd. De overheid heeft voor de EHS-De Hilver natuurdoelstellingen opgesteld. De terreinbeherende organisaties in dit gebied, te weten Brabants Landschap (BL), Staatsbosbeheer (SBB) en Natuurmonumenten(NM), hebben delen van het gebied toegewezen gekregen om die gebieden volgens die opgelegde natuurdoelstellingen te gaan beheren.

Het SBB kreeg de gebieden Den Opslag, Moergestelse Gement (west) en Helsbroek toegewezen.

Deze SBB-gebieden liggen in de zuid-noord richting in elkaars verlengde en hebben alle gemeen dat de heringerichte Reusel in zuid-noord richting er doorheen stroomt.

Door de Heinzenschedijk (provinciale weg) en de A58 (rijks autosnelweg) die de Reusel dwars doorkruisen, worden de gebieden van elkaar gescheiden.

De Kasteeldreef verdeelt de Moergestelse Gement (De Gement) in een SBB-deel (west) en een NM-deel (oost)

De Gement grenst in oostelijke richting aan het Moergestels Broek (Het Broek), dat ook door NM wordt beheerd.

De natuurdoelstellingen die in het SBB-deel van EHS De Hilver liggen zijn:

- N05.01 Moeras
- N07.01 Droge heide
- N10.01 Nat schraalland
- N10.02 Vochtig hooiland
- N12.02 Kruiden- en structuurrijk grasland
- N12.05 Kruiden- en faunarijk akkerland
- N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
- N17.01 Vochtig hakhout of middenbos

In de tijd van Jac. P. Thijsse (1865 – 1945) vormden deze SBB-gebieden, samen met het aangrenzende Moergestels Broek, één groot gebied met een bijzondere en waardevolle natte natuur.

Werkwijze

De inventarisatie is volgens dezelfde werkwijze uitgevoerd als de inventarisaties in 2013 en 2014, namelijk de methode "territoriumkartering volgens de SOVON-criteria".

Op locatie werden de territoriale gedragingen van de vogels, die binnen de datagrenzen plaatsvonden, op veldkaarten ingetekend. Bij het uitwerken van de gegevens werden de waarnemingen geclusterd tot territoria.

De gedragingen van de vogels werden zo veel mogelijk vanaf de wegen in het gebied geobserveerd, om verstoring van gedrag te voorkomen. Wanneer het zicht op de vogels niet mogelijk of onvoldoende was, werd het gebied betreden. Dit gebeurde gedeeltelijk in Den Opslag en in De Gement langs de oevers van de Reusel.

Tijdens het broedseizoen werden de gebieden op de volgende data bezocht:

- Den Opslag: 3 april, 7 april, 17 april, 20 april, 23 april, 12 mei, 15 mei, 26 mei
- De Gement: 8 april, 15 april, 16 april, 22 april, 30 april, 12 mei, 18 mei, 27 mei
- Helsbroek: 10 april, 15 april, 16 april, 21 april, 24 april 4 mei, 11 mei, 27 mei

Meestal werden de bezoeken in de vroege ochtend afgelegd.

In De Gement en Den Opslag werden op 6, 7 en 9 juli avondbezoeken gebracht voor Kwartel en Kwartelkoning (ondersteund met geluid). Eind januari/februari zijn 2 avondbezoeken gebracht voor Patrijs (ook ondersteund met geluid).

Wanneer duidelijk was dat een territorium binnen enkele dagen was verlaten, zijn die niet in het verslag opgenomen.

Uitwerking

Bij de uitwerking werden, indien van toepassing, de genoteerde gegevens op de werkkaarten geclusterd om de territoria van de verschillende vogelsoorten te bepalen.

In de bijlagen achterin dit verslag zijn de vastgestelde territoria per soort op kaart weergegeven.

Voor de overzichtelijkheid zijn de territoria in het hele SBB-gebied steeds op één kaart weergegeven.

Ganzensoorten, Wilde eend en andere "gewone" soorten (bv Koolmees, Roodborst) zijn niet geïnventariseerd.

Resultaat

Men moet zich realiseren dat de stippen op de kaarten waargenomen territoria zijn en dus niet allemaal succesvolle broedsels voorstellen. Het gedrag van de vogels in het veld tijdens de broedperiode is bepalend geweest voor het vaststellen van territoria. Er is niet naar nesten gezocht, desondanks mag verondersteld worden dat verreweg in de meeste territoria ook nesten zijn gemaakt en eieren zijn gelegd. Of de broedsels dan ook uitgevlogen jongen hebben opgeleverd, blijft meestal in het ongewisse.

Van grote vogelsoorten zoals Grutto, Wulp en wat minder voor Kievit zijn "van de zijlijn" meer bijzonderheden waar te nemen dan van de kleinere soorten. Vanaf de paden kan men in het vroege voorjaar met de telescoop vaak vrouwtjes van deze soorten op het nest zien zitten. Meestal is dan ook het waakzame mannetje op enige afstand van het nest te zien.

Later in het voorjaar, wanneer het gras hoger staat, is het broedende vrouwtje niet meer van de wegwant te zien, het waakzame mannetje in de buurt "verraadt" daarentegen dat het broedsel dan nog aanwezig is. Zijn later het waakzame mannetje en ook het vrouwtje te zien, die al vlug voor de inventariseerder alarmerend gedrag vertonen, dan is in eerste instantie het broedsel succesvol geweest en lopen er jongen rond. Of die jongen ook vliegvlug worden, is echter nog maar de vraag.

Foto 1 vrouwtje Grutto op nest in redelijk hoog gras

Foto 2 wakend mannetje Grutto

De reproductie van bovengenoemde soorten is naar mijn mening dit jaar laag geweest. In dit voorjaar zijn door mij weinig vliegvlugge jongen gezien. In het aangrenzende deel van De Gement, dat door Natuurmonumenten wordt beheerd, is waargenomen dat territoriale paartjes niet tot broeden zijn gekomen en het gebied vroegtijdig hebben verlaten. Dit fenomeen heb ik vorig jaar daar ook geconstateerd. Aannemelijk is het gebrek aan voldoende eiwitrijk voedsel in het territorium. Het vrouwtje komt dan niet tot ei-productie. De wel broedende paartjes hebben naar mijn mening weinig jongen groot gebracht. Predatie is volgens mij niet de oorzaak van deze lage reproductie. Een overvliegende Zwarte kraai tijdens de eifase of een roofvogel tijdens de jongenfase werd met eendrachtige samenwerking door grutto's en kieviten fel op de huid gezeten en verdreven. Zelfs van territoriale paartjes die geen nest hadden, is waargenomen dat tijdens de periode van de eifase zij aan het verjagen meededen.

Hoe de reproductie is geweest van de Grutto in het SBB-deel van De Gement is moeilijker vast te stellen dan in het NM-deel. Grutto's broeden hier hoofdzakelijk in de percelen 105G3 en 105G5. Door de hogere vegetatie in delen van dit gebied (o.a. pitrus) dan in het aangrenzend NM-deel, wordt het volgen en waarnemen van jongen door deze vegetatie bemoeilijkt. Ook het feit dat een aantal grutto-ouders met hun jongen uit het NM-deel de Kasteeldreef oversteken en naar het SBB-deel gaan om daar te foerageren, vertroebelt het overzicht.

Voor Den Opslag geldt in grote lijnen hetzelfde verhaal, dus weinig vliegvlugge grutto-jongen gezien. Dit geldt eigenlijk ook voor de Kievit.

Citaat Martin van Mol over zijn waarneming in Den Opslag in 2015:

Op 3 juni was er sporadisch nog een Grutto in het veld te bespeuren en op 8 juni heb ik een groep van 13 Grutto's zien vertrekken vanaf de plas-dras poel aan de kanaaldijk.

De laatste jaren wordt het broedgebied wel regelmatig bezocht door ooievaars. De Ooievaar is voor jongen van een heel ander kaliber predator dan bijvoorbeeld de Blauwe reiger. Ooievaars doorkruisen actief het gebied en alles wat voor de bek komt, wordt in principe opgepikt en ingeslikt. In hoeverre de Ooievaar invloed heeft gehad op de reproductie van weidevogels is niet duidelijk. Wel duidelijk is, dat weidevogels in De Hilver tegenwoordig wel te maken hebben met ooievaars als serieuze predator, die afkomstig zijn uit vooral de Beekse Bergen.

Foto 3 Foeragerende ooievaars in EHS De Hilver

Grondmetingen

In juni 2015 heb ik samen met Bart Timmermans (werkzaam bij Louis Bolk instituut) op SBB-weidevogelpercelen in de Gement met een penetrometer grondmetingen verricht. Uit die metingen kwam naar voren dat er zeker sprake was van een grote compactie op deze percelen en dat vooral in de bovenste laag. Het middelste perceel in 105G2 (perceel nummer 6 van mijn veldkaart) maakte hierop een uitzondering, hier was de compactie lager.

Foto 4 met de penetrometer wordt de compactie van de bodem gemeten

Foto 5 grote uitslag van compactie in de bovenlaag geeft een grote dichtheid weer

Ook werden monsters grond verzameld (kubussen van 30x30x30 cm) die in het laboratorium onderzocht werden op het voorkomen van macrofauna, zoals wormendichtheid. Het resultaat hiervan was dat op de SBB-weidevogelpercelen een gemiddelde wormendichtheid voorkwam van 40 tot 50 gram per m². Alleen in perceel (nr. 6 van mijn veldkaart) werd een wormendichtheid van 100 per m² vastgesteld. Voor weidevogelgebieden blijkt de wormendichtheid minimaal 100 gram per m² te moeten zijn. Goede weidevogelgebieden halen een wormendichtheid van 1.000 tot 1.500 gram per m².

Foto 6 Uitgestoken kubus voor onderzoek macrofauna

Opvallend is dat in de laatste jaren alleen op één perceel (op mijn veldkaart nr 6) in 105G2 Grutto, Wulp en Kievit hebben gebroed. Op dit perceel bleek uit het onderzoek de compactie kleiner en het wormendichtheid het grootst.

De metingen ondersteunen het vermoeden dat de slechte conditie van de bodem van de weidevogelpercelen in 105G2 (Gement) en het 'hogere' deel van 102R (Den Opslag) de mogelijke oorzaak is, dat deze N13.01-percelen door weidevogels als broedbiotoop gemeden worden.

Bespreking

Al een aantal jaren zijn door mij de deelgebieden van EHS-De Hilver voor SBB (en NM) geïnventariseerd. De resultaten hiervan zijn in onderstaande tabellen weergegeven.

- De gegevens van 2009 in de tabel dateren nog van de situatie van het gebied De Hilver voor de fysieke uitvoering van de herinrichting door de Landinrichting. In 2010 is men hiermee van start gegaan, een jaar later werd het hele gebied van EHS De Hilver als natuurgebied (en gedeeltelijk als retentiegebied) opgeleverd.
- In 2009 is het Helsbroek niet door mij geïnventariseerd.
- In 2014 heb ik enkele keren delen van Den Opslag geïnventariseerd. Martin van Mol heeft dit gebied in dat jaar meerdere keren geïnventariseerd, maar niet geheel volgens SOVON-criteria. Zijn gegevens heb ik als ondersteuning gebruikt voor de onderbouwing van mijn gegevens in dat jaar.

jaar:	Den Opslag				Gement deel SBB				Helsbroek				Totalen			
	'09	'13	'14	'15	'09	'13	'14	'15	'09	'13	'14	'15	'09	'13	'14	'15
Dodaars		1	2	2		0	0	0	-	0	0	0		1	2	2
Bergeend		0	0	0		1	0	0	-	0	0	0		1	0	0
Krakeend*		4	5	3		3	3	4	-	4	3	5		11	11	12
Zomertaling*		1	0	2		2	0	2	-	1	1	2		4	1	6
Wintertaling*		2	2	3		0	0	0	-	0	0	0		2	2	3
Slobeend*		4	3	3		2	3	3	-	3	2	1		9	8	7
Kuifeend*		3	3	3		3	2	3	-	1	2	1		7	7	7
Patrijs	1	2	2	2	1	0	1	1	-	2	3	2	2	4	6	5
Kwartel	1	7	4	5	0	2	2	7	-	0	0	0	1	9	6	12
Fazant		5	5	5		4	3	4	-	4	2	3		13	10	12
Waterral		2	3	3		3	4	1	-	0	2	1		5	9	5
Porseleinhoen		1	0	0		2	1	1	-	0	1	0		3	2	1
Kwartelkoning		2	0	0		0	0	0	-	0	0	0		2	0	0
Scholekster	3	1	2	0	3	1	0	0	-	0	0	0	6	2	2	0
Kievit	18	34	28	33	20	22	15	23	-	19	19	25	38	75	62	81
Kleine plevier		2	2	1		6	0	2	-	4	1	2		12	3	5
Watersnip*	2	7	3	7	0	4	4	5	-	1	3	2	2	12	10	14
Wulp*	4	3	5	4	1	2	3	2	-	0	0	0	5	5	8	6
Grutto*	18	32	27	32	6	12	10	11	-	0	0	0	24	44	37	43
Tureluur*		2	2	2		2	1	0	-	2	0	0		6	3	2
Koekoek	3	2	3	2	1	3	1	1	-	1	0	1	4	6	4	4
Veldleeuwerik*	6	15	9	10	0	5	4	3	-	0	0	0	6	20	13	13
Graspieper*	11	30	26	30	6	11	15	23	-	7	6	5	17	48	47	58
Gele kwikstaart*	2	4	4	3	0	3	2	1	-	2	1	2	2	9	7	6
Blauwborst	2	12	7	8	2	10	7	7	-	3	2	4	4	25	16	19
Roodborsttapuit	1	3	7	7	8	4	4	5	-	1	3	3	9	8	14	15
Sprinkhaanrietz.	0	2	2	3	1	1	2	1	-	0	0	0	1	3	4	4
Bosrietzanger	2	15	3	5	0	10	4	3	-	2	3	1	2	27	10	9
Kleine karekiet	2	46	25	13	6	12	9	5	-	3	3	2	8	61	37	20
Spotvogel	0	2	1	2	2	4	1	1	-	0	0	0	2	6	2	3
Grasmus	12	15	14	13	12	12	9	8	-	6	7	4	24	33	30	25
Kneu	4	4	3	4	0	6	3	3	-	2	2	1	4	12	8	8
Rietgors	7	25	16	15	2	17	11	17	-	10	6	6	9	52	33	38

* gekwalificeerde soorten

Wanneer je de kolommen van de vier jaren van Den Opslag en de Gement met elkaar vergelijkt, dan blijkt dat in het nieuw ingerichte gebied, dat in november 2010 werd opgeleverd, duidelijk meer weide- en andere vogelsoorten worden aangetroffen dan voor de herinrichting.

De reden hiervoor moet vanzelfsprekend gezocht worden in de grootschalige gebiedsverandering. Voorheen was het een agrarisch gebied, nu is het een gebied dat ingericht is met verschillende natuurdoeltypen. Vanzelfsprekend zijn daardoor ook meer en verschillende biotopen ontstaan. Een forse toename en nieuwe vestigingen van vogelsoorten na voltooiing van de herinrichting van het gebied, komt dan ook volgens de tabel duidelijk naar voren.

De groep van "gekwalficeerde weidevogelsoorten" blijkt zich na de herinrichting goed in het gebied te kunnen handhaven en heeft zich zelfs flink kunnen uitbreiden. In het hele EHS-gebied blijven de drie grutto-populaties stand houden op de bekende plekken, te weten in Den Opslag (SBB), De Gement (SBB en NM) en Het Broek (NM).

Opmerkelijk is ook dat de territoria van de groep "gekwalficeerde weidevogelsoorten" ook op gronden werden waargenomen, die *niet* de "weidevogel doelstelling" hebben (zoals 105G3, 105G5, 105G7). Dit in tegenstelling tot de gebieden die deze doelstelling *wel* hebben, want op met name de 'weidevogel percelen' 105G2, 102R werden niet tot nauwelijks territoria van weidevogels waargenomen.

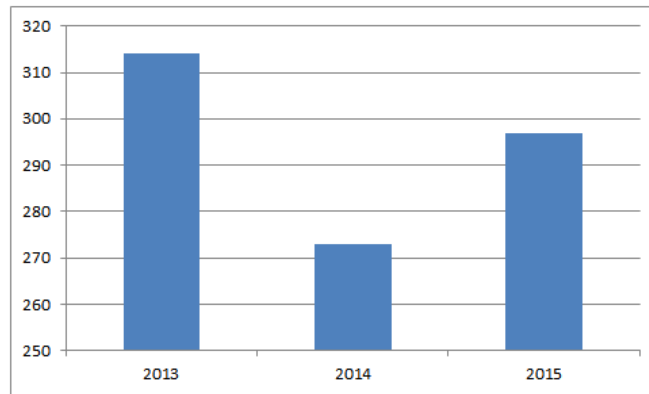
Ook de kleinere soorten van de groep "gekwalficeerde weidevogelsoorten" (zoals Veldleeuwerik, Graspieper) lijken zich 'naar omstandigheden' in het gebied EHS-De Hilver redelijk te kunnen handhaven.

Om te broeden blijkt de Kievit in EHS-De Hilver van dezelfde locaties gebruik te maken als de Grutto. Opmerkelijk is dan wel dat in het Helsbroek voor de Kievit ook een belangrijk broedgebied ligt, dit in tegenstelling tot de Grutto, die daar niet broedt.

Ook dit jaar is weer gebleken dat de poel in het zuidelijk deel van Den Opslag (percelen 102Y2, 102Y) voor grutto's erg belangrijk is. Vanaf begin maart tot begin april verzamelen en slapen hier voor Brabantse begrippen grote aantallen grutto's, die vanuit deze poel na een rust- en opvetperiode van enkele weken, zich over het gebied gaan verspreiden om territoria te gaan bezetten. Ook moet een deel van deze vroege voorjaarspopulatie doorgetrokken zijn naar elders. Mogelijk zaten hier ook vogels tussen van de ondersoort IJslandse grutto's.

Foto 7 Gedeelte van rustende/slapende grutto's in poel op perceel 102Y in Den Opslag tijdens het vroege voorjaar

Grafiek 1: Maximaal aantal grutto's op één moment waargenomen in vroege voorjaar (gegevens Martin van Mol)

Niet alleen grutto's maken in het vroege voorjaar gebruik van deze poel, ook werd hier in afgelopen voorjaar doortrekkers waargenomen, o.a. : Tureluur, Kemphaan, Groenpootruiter, Zwarte ruiter, Oeverloper, Witgatje, Bosruiter, Regenwulp (slaapplaats 64ex), Bontbekplevier, Bonte strandloper, Lepelaar.

De aanwezigheid van de meeste struweelvogelsoorten in het gebied lijkt een ander verhaal te zijn, hun aantallen blijken de laatste jaren beetje bij beetje achteruit te gaan. Wanneer de totalen van de laatste drie jaren met elkaar worden vergeleken, dan valt dit vooral op bij Kleine karekiet, Bosrietzanger, Grasmus en Blauwborst.

Het geheel of gedeeltelijk wegmaaien van (riet)stroken op perceelsgrenzen, wat de laatste twee jaar meer is gebeurd, kan hier mogelijk een oorzaak voor zijn.

Van de akkervogels is het voorkomen van de Kwartel in het afgelopen broedseizoen in positieve zin wel opvallend. Op een avond werden in het SBB-deel van De Gement dit jaar zeven roepende mannetjes waargenomen en vijf in Den Opslag.

Tijdens avondinventarisaties in de nawinter werden roepende mannetjes patrijzen gehoord.

In Den Opslag op het perceel 103P met de natuurdoelstelling N12.05 "Kruiden- en faunarijke akkerland" (de bolakker) zijn dit jaar zelfs nesten met eieren van kwartels aangetroffen (*mededeling Martin van Mol*).

Zelf heb ik hier vliegvlugge jongen gezien. Het uitstellen van maaien en de keuze van minder dicht zaaien, en meer kruiden gezaaid in de buitenrand, heeft geresulteerd in dit succes.

Foto 8 Perceel 103P dat voldoet aan natuurdoelstelling N12 05

Dit in tegenstelling tot het akkerperceel 108C en 108C2 in Helsbroek. Op deze percelen staat dezelfde natuurdoelstelling N12.05. Door de wijze van benutting en beheer van dit perceel werd op beide percelen tijdens de inventarisatieronden, geen enkel territoriaal gedrag van welke vogelsoort dan ook waargenomen.

Vermeldingswaardig is dat buiten het broedseizoen in 2015 o.a. Velduil, Bruine kiekendief, Blauwe kiekendief, Smelleken, Slechtvalk, Beflijster en Bokje in de SBB-gebieden van de Hilver zijn waargenomen.

Aanbevelingen/opmerkingen

Bij eerdere inventarisaties in 2013 en 2014 zijn aanbevelingen gedaan die het broedbiotoop voor weide- en andere vogelsoorten in de SBB-gebieden kunnen verbeteren. Er zal in herhaling gevallen worden, wanneer die aanbevelingen in dit rapport weer uitgebreid aan bod zullen komen, daarom nu alleen een opsomming. In ieder geval zijn in 2015 de meeste situaties sinds 2013 vrijwel onveranderd gebleven.

N13-01-gebieden in Den Opslag

- Op perceel 102Y en 102Y2: een hoge waterstand in nawinter / vroege voorjaar garanderen in de bekende plas/poel. In deze plas verzamelen de grutto's na hun terugreis uit hun wintergebieden om hier ca. vier weken te rusten en aan te sterken. Ook slapen ze in de plas.
- Grondwaterpeil weidevogelpercelen in april / mei fors omhoog zetten, streven naar een grondwaterpeil in maart/april van 20 / 40 cm onder het maaiveld.
- Gebiedseigen water uit groot deel van het weidevogelgebied in Den Opslag stroomt via sloot in perceel 102N ongehinderd naar de Reusel. De waterafvoer hier fysiek regelen, eventueel met behulp van een LOP-stuw. Vooral in de broedtijd kan het grondwaterpeil dan eenvoudig verhoogd worden.
- Het westelijke deel van perceel 102R ligt lager en is vrij leemrijk. Door dit deel uit te rasteren, wordt diepe perforatie door vee in dit deel voorkomen. De luchtigheid van de bodem neemt door vertrapping af en Pitrus zal meer uitbreidingskansen krijgen, want Pitrus gedijt beter in verstoorde grond.
- Hoge bodemdichtheid in oostelijk deel van perceel 102R aanpakken (o.a. aangetoond door metingen). Perceel eventueel bewerken met 'grondbeluchter'. Voor de bewerking van dit perceel in najaar 2011 zat hier de grootste dichtheid van grutto's, nu worden op dit deel nauwelijks territoria waargenomen.
- Vee na de broedtijd van de weidevogels inscharen
- Tijdens de broedperiode van weidevogelsoorten niet maaien (voor Veldleeuwerik en Graspieper zal dat tot ca. half augustus gelden).
- Bomen in het gebied verwijderen.
- Materieel en werkwijze op weidevogelpercelen (natuurgronden) aanpassen (bv brede profielarme banden, lichte voertuigen, i.p.v. geperste rollen of balen, hooi los opladen).
- Hier en daar spaarzame bemesting van ruige stalmest (dierlijke mest!), om wormenstand te bevorderen.

Percelen met overige natuurdoeleinden in Den Opslag

- Verbossing in winterbed van de Reusel tegengaan. Met vee-inscharing lijkt dit niet goed te lukken. Het vee vreet wel aan eindtoppen van wilgentakken, deze vraat veroorzaakt struikvorming. Aan elzen is geen of nauwelijks vraat te zien. Vee lust blijkbaar geen Els, waardoor deze bomen ongehinderd uitgroeien tot nu al behoorlijke hoogten. Ook hier veroorzaakt ingeschaard vee in het winterbed van de Reusel op grote schaal diepe perforatie in de bodem.
- Rietkragen op bepaalde perceelsgrenzen/bermen laten staan voor nestgelegenheid van struweelvogelsoorten.
- Riet in bepaalde percelen, zoals in 101W en 101W2, jaarlijks laten staan.
- Plaatselijk ongemaaide stroken langs percelen jaarlijks laten staan.
- Materieel en werkwijze op natuurgronden aanpassen.

Foto 9 Boomopslag langs de Reusel, elzen worden niet aangevreten

Foto 10 Alleen de toppen van wilgentakken worden door vee gegeten

Foto 11 Na een regenbui valt de vertrapping van de bovenlaag in perceel 102R door vee goed op

N13-01-gebieden in De Gement

- Ook uit de metingen blijkt voor weidevogels de slechte bodemkwaliteit van de N13.01-percelen in 105G2 om zich op deze percelen te kunnen vestigen. Om hier een weidevogelpopulatie naar toe te krijgen, zou men bijvoorbeeld de zes zuidelijke percelen een behandeling moeten geven die hierboven bij perceel 102R wordt genoemd.
- De percelen 105G3, 105G4 en 105G5 blijken voor met name grutto's met jongen in trek te zijn. De aanwezige bloeiende kruiden en daardoor de aanwezigheid van veel insecten, zal daarvoor de reden zijn. Het zal een goede zaak zijn om deze percelen te beschouwen als een kuikenreservaat voor weidevogels.
- Omdat deze percelen ook in trek blijken te zijn bij kwartels, is er veel voor te zeggen om de percelen pas na half augustus te maaien. Om rekening te houden met de jaarcyclus van ongewervelden zullen delen een jaar niet gemaaid moeten worden.

Foto 12 De kruidenrijke percelen 105G3, 105G5 en 105G7, vormen een goed biotoop als kuikenreservaat

Percelen met overige natuurdoeleinden in De Gement

- Door kwel is vooral in perceel 105G3 een moerasgedeelte ontstaan. Bijzondere vogelsoorten zoals Zomertaling, Slobeend, Porseleinhoen en Watersnip, hebben hier gebroed. Door de twee LOP-stuwen aan de Gementweg hoger af te stellen, zal het moerasgedeelte zich kunnen uitbreiden waardoor voor bijzondere vogelsoorten kwalitatief en kwantitatief betere omstandigheden worden gecreëerd.
- In het vroege voorjaar wordt dit moeras o.a. door grutto's gebruikt als slaapplaats.
- Bomen langs middengedeelte Gementweg kappen (vergunning aanvragen gemeente Oisterwijk).
- De ecologische meerwaarde van de bermen Gementweg veilig stellen (overleg maaibeheer met gemeente Oisterwijk).
- Toegang Kasteeldreef tijdens broedperiode afsluiten.
- Sloten weerszijden van de Kasteeldreef hebben nog de dieptes die aangepast zijn aan agrarische doeleinden. Het etiket 'agrarisch' is hier al lang niet meer van toepassing, daarvoor in de plaats is 'natuur' gekomen. Om de natuurdoeleinden in het gebied beter te verwezenlijken, zullen de sloten ondieper gemaakt moeten worden, om hun water onttrekkende functie te verkleinen.

Foto 13 Het spontaan ontstane moerasgebiedje in perceel 105G3 trekt bijzondere vogelsoorten aan

Foto 14 De Kasteeldreef vormt een fysieke barrière tussen de weidevogelgebieden van SBB en NM in De Gement

- Voor natuurontwikkeling van de gebieden weerszijden van de Kasteeldreef, zal het verreweg de beste oplossing zijn om de Kasteeldreef uit de openbaarheid te halen en de sloten dicht te schuiven. Ook uit cultuurhistorisch perspectief zal dit een goede oplossing zijn. De Gement heeft dan dezelfde begrenzing die het eeuwen lang heeft gehad.
- Bosvorming in winterbed van de Reusel tegen gaan.
- Rietkragen op bepaalde perceelsgrenzen laten staan.
- Ongemaaide stroken langs percelen om het jaar laten staan.
- De grote recreatiedruk (kanovaart) op oever en beek in dit deel van de Reusel heeft tijdens de broedperiode weer zijn tol geëist.
- Maaidatum aanpassen aan situatie broedvogels.
- Kleine en lage bossages c.q. struikages verspreid aanbrengen aan noordzijde (buffering A58, broedgelegenheid struweelvogels).

Helsbroek

- Tijdens het broedseizoen de hondenuitlaatplaats bij de ijsbaan sluiten. Op het eiland broeden o.a. Kieviten die door loslopende honden worden verstoord.
- Vanaf april worden op het ijsbaanperceel ca.30 schapen ingeschaard. Ook de schapen verstoren de broedende vogels.
- De schapen worden gefaseerd ingeschaard door 'schriknetten'. Onbekend is wat de gevolgen zijn wanneer weidevogelkuikens contact met zo'n net maken. De vraag kan ook gesteld worden of schriknetten wel in natuurgebieden mogen voorkomen.
- Vanaf juni worden op perceel 107A tientallen geiten ingeschaard. Na eerst het weiland kaal gevreten te hebben, kruipen ze onder de prikkeldraad door om de oevers van de Reusel kaal te vreten.

Foto 15 Door perceel 107A5 loopt een wand waar 'stroom' op staat

Foto 16 Na perceel 107A kaal gevreten te hebben, vinden de geiten op de oever van de Reusel een andere voedselbron

- Vanzelfsprekend wordt de natuurlijke flora (en daardoor tal van insectensoorten) gedecimeerd.
- In tegenstelling tot de 'bolakker' 103P in Den Opslag, voldoen de percelen 108C1, 108C2 niet aan de natuurdoelstelling N12.05. Door de wijze van exploitatie van deze percelen ontstaan hier een monocultuur van dichte graanvelden. In plaats van 'natuuropbrengst' is op deze percelen sprake van 'agrarische productie'. Tijdens en buiten de broedtijd worden op deze percelen vrijwel geen vogels waargenomen.

Foto 17 perceel108C2 met N12 05 doelstelling in winter half jaar. Geen vogels gezien.

Foto 18 Perceel 108C2 met N12-05 doelstelling in de broedtijd. Geen vogel te zien of te horen.

- Ook in het deel van de Reusel door Helsbroek vindt door grote recreatiedruk veel verstoring plaats. Tijdens de broedperiode zijn hierdoor nesten verlaten, na de broedtijd worden op de slikranden foeragerende trekvogels door kanovaart verjaagd.
- Het noordelijk deel van perceel107A3 en het oostelijk deel van perceel 107A1 zijn vrij drassig en vormen daardoor interessante biotopen. Door waterafvoer tegen te gaan, zullen deze biotopen worden versterkt. O.a. watersnippen zouden hier kunnen gaan broeden.
- Rietkragen op bepaalde perceelsgrenzen laten staan.
- Ongemaaide stroken langs percelen om het jaar laten staan.
- Delen van het talud van de dijk/wandelpad laten verruigen. Het schuine vlak creëert een specifiek microklimaat, dat bepaalde organismen zal bevoordelen.
- Kleine en lage bossages c.q. struikages (bv met Hondсроos, Meidoorn, Sleedoorn, Braam) aanbrengen op zuidzijde van percelen 107A, 107A3 en 108D (buffering A58, nestgelegenheid struweelvogels).

Evaluatie

Den Opslag, de Moergestelse Gement en het Moergestels Broek vormen ten noorden van het Wilhelminakanaal tezamen een belangrijk aaneengesloten natuurgebied, dat beheerd wordt door Staatbosbeheer en Natuurmonumenten. Dit reservaatgebied wordt rondom ingeklemd door intensief beheerd agrarische gebieden, waar reproductie voor vogels vaak onmogelijk is. Aldus vormt EHS-De Hilver een zeldzame enclave, waarbinnen kwetsbare planten-, dieren- en vogelsoorten ruimte moeten vinden om hun nageslacht te kunnen produceren. Ook allerlei ongewervelde diersoorten moeten hier hun levenscyclus kunnen voltooien.

De terreinbeherende organisaties zijn aangewezen om al deze doelen voor nu en voor de toekomst te verwezenlijken. Immers beheermaatregelen blijven noodzakelijk om de resterende natuur in Nederland te behouden.

Literatuur

- Van den Berg, Arnoud B... [et al] 1987
Tirions Vogelgids
BV uitgeverij Tirion Baarn
- Dijk, A.J. Van & A. Boele, 2011.
Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek
SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Geld, J. van der, Groen N.M., Veer, R. van 't. 2013
Weidevogels in een veranderd landschap: Meer kleur in het grasland
KNNV Uitgeverij, Zeist.
- P. Busink; uitgave maart 2010
Inventarisatieverslag Broedvogels 2009 in het EHS-gebied De Hilver
Vogelwerkgroep Midden-Brabant.
- P. Busink, R. van Hoesel; uitgave november 2012
Inventarisatieverslag 2012 Broedvogels in Moergestels Broek (noord)
Natuurmonumenten
- P. Busink, uitgave januari 2014
Inventarisatieverslag 2013: Broedvogels in de Moergestelse Gement en Moergestels Broek (zuid)
Natuurmonumenten
- P. Busink; uitgave december 2013
Inventarisatieverslag 2013 Broedvogels in Den Opslag
Staatsbosbeheer
- P. Busink; uitgave december 2013;
Inventarisatieverslag 2013 Broedvogels in de Moergestelse Gement.
Staatsbosbeheer.
- P. Busink; uitgave december 2013;
Inventarisatieverslag 2013 Broedvogels in Helsbroek
Staatsbosbeheer.
- P. Busink; uitgave januari 2014;
Inventarisatieverslag 2013 Broedvogels in de Moergestelse Gement en Moergestels Broek (zuid).
Natuurmonumenten.
- P. Busink; uitgave december 2014;
Inventarisatieverslag 2014 Broedvogels in de Moergestelse Gement en het Helsbroek
Staatsbosbeheer

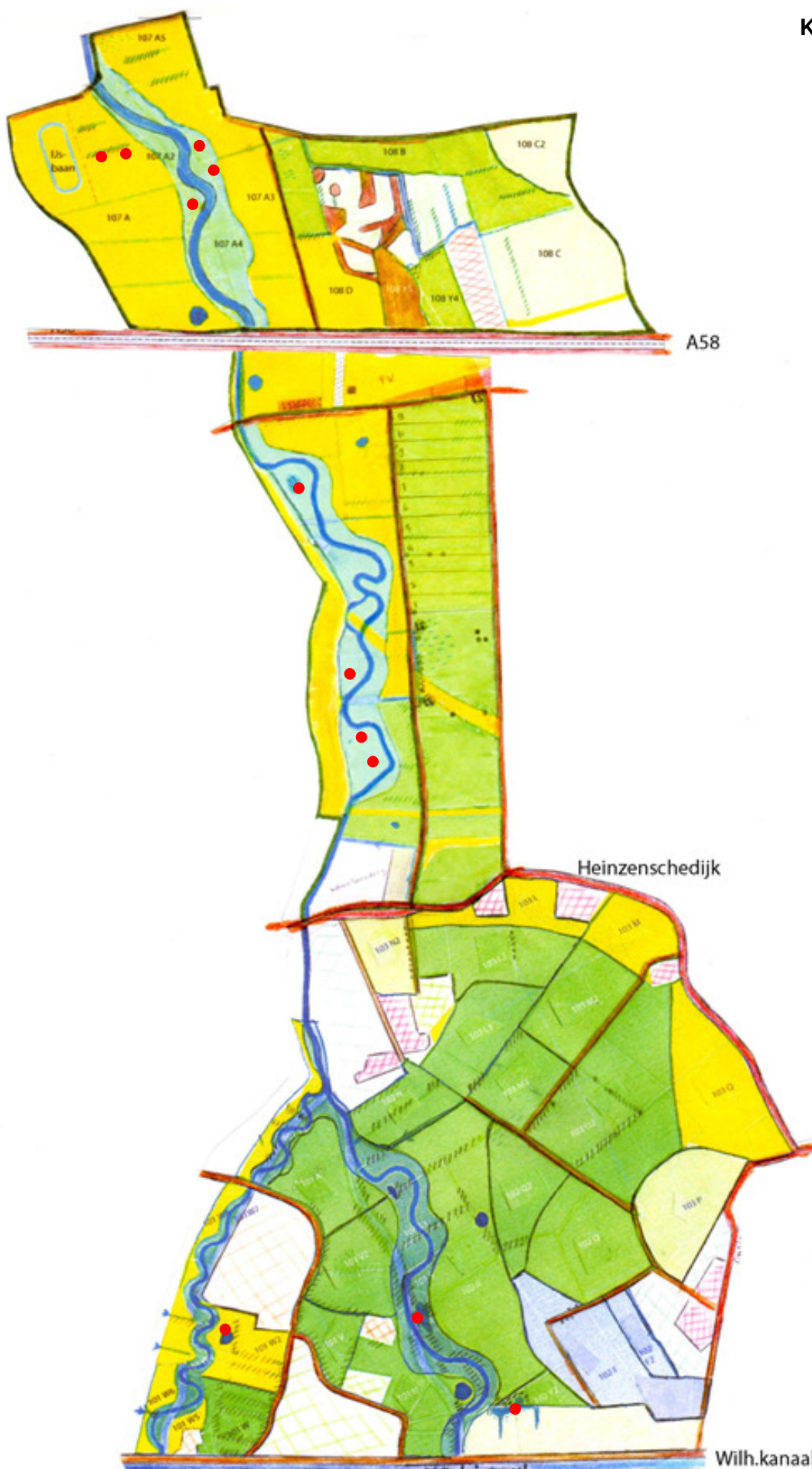

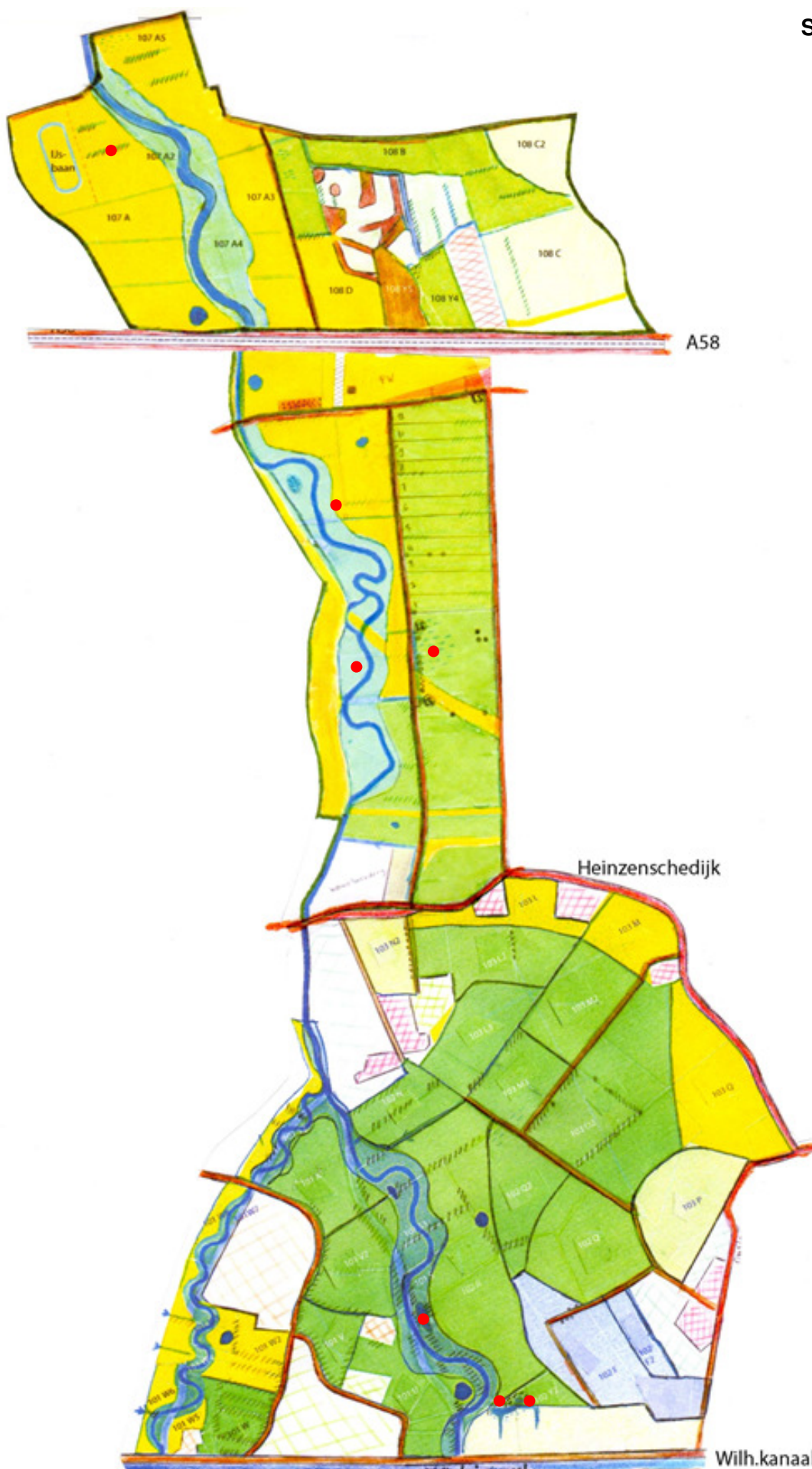
In december 2015 is de Grutto uitgeroepen tot de 'Nationale Vogel van Nederland'

BIJLAGE

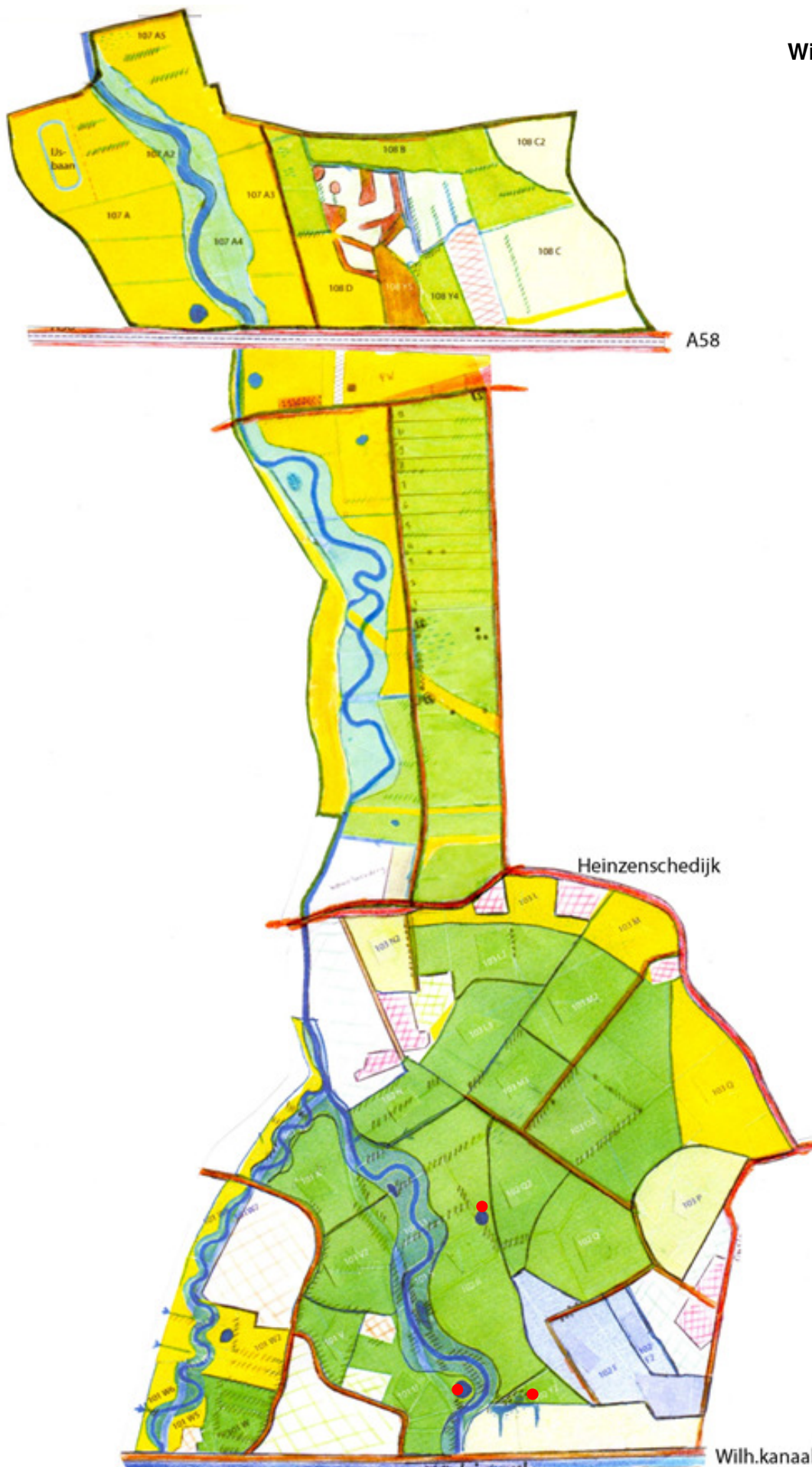
stippenkaarten van de waargenomen territoria

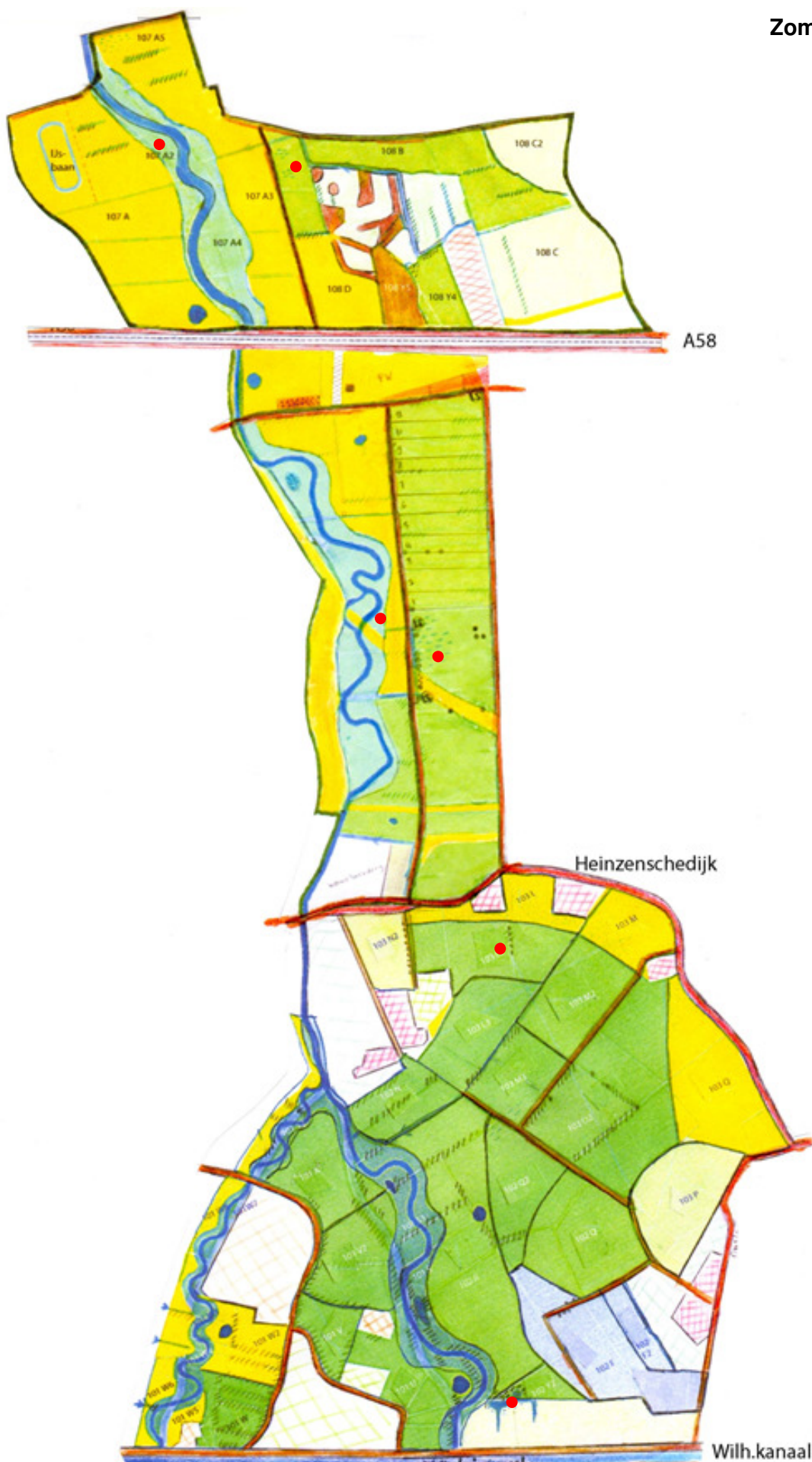

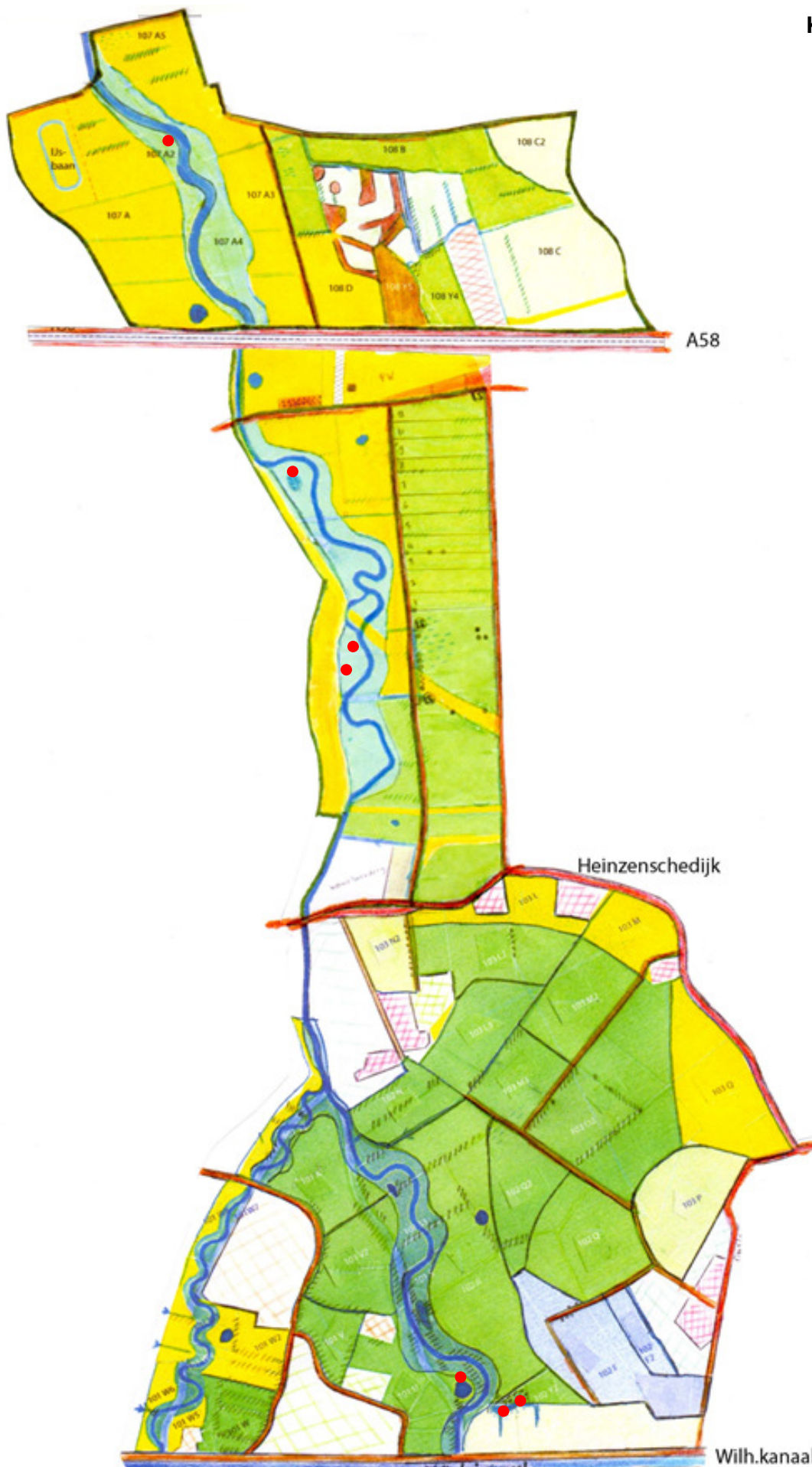

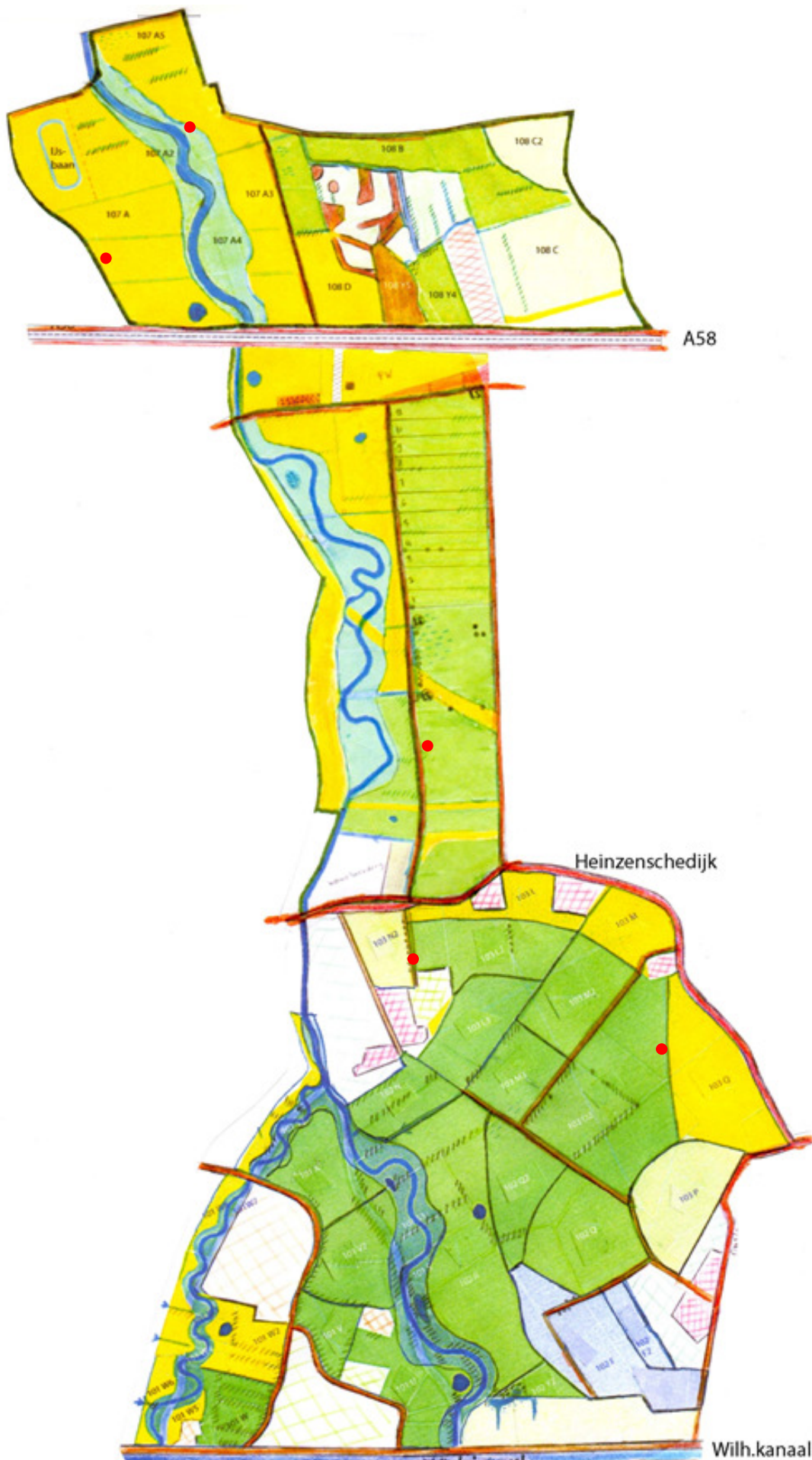
Wintertaling

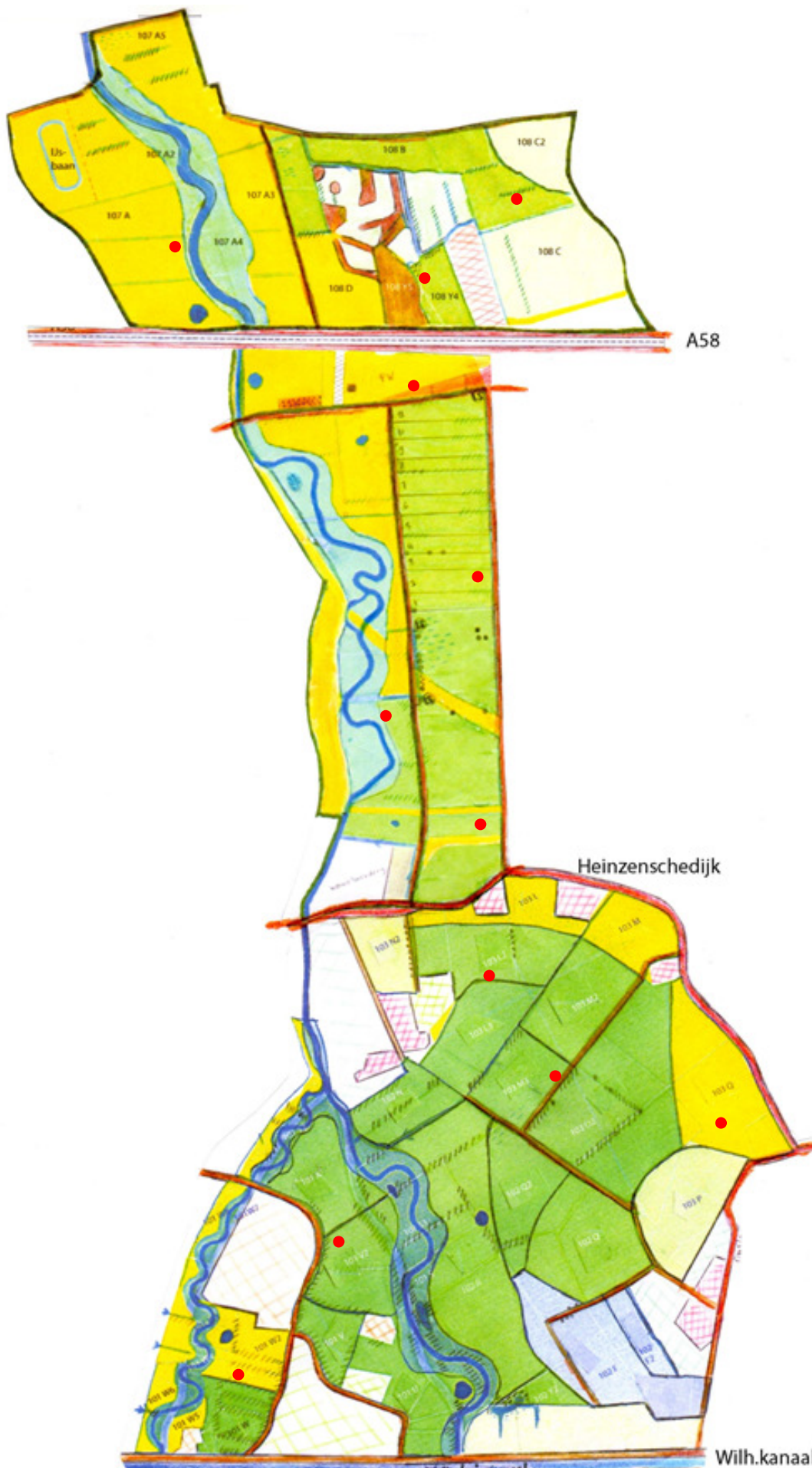

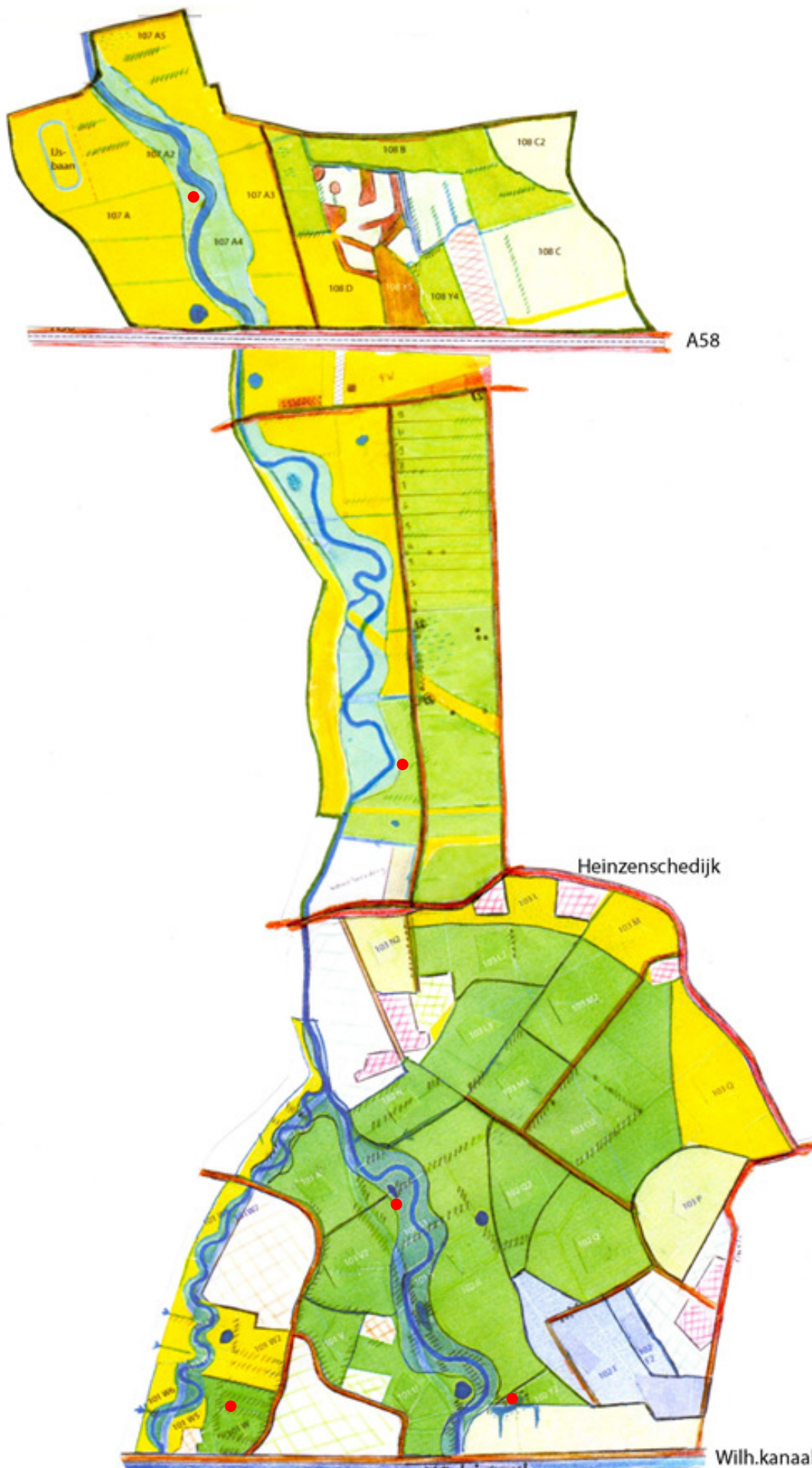

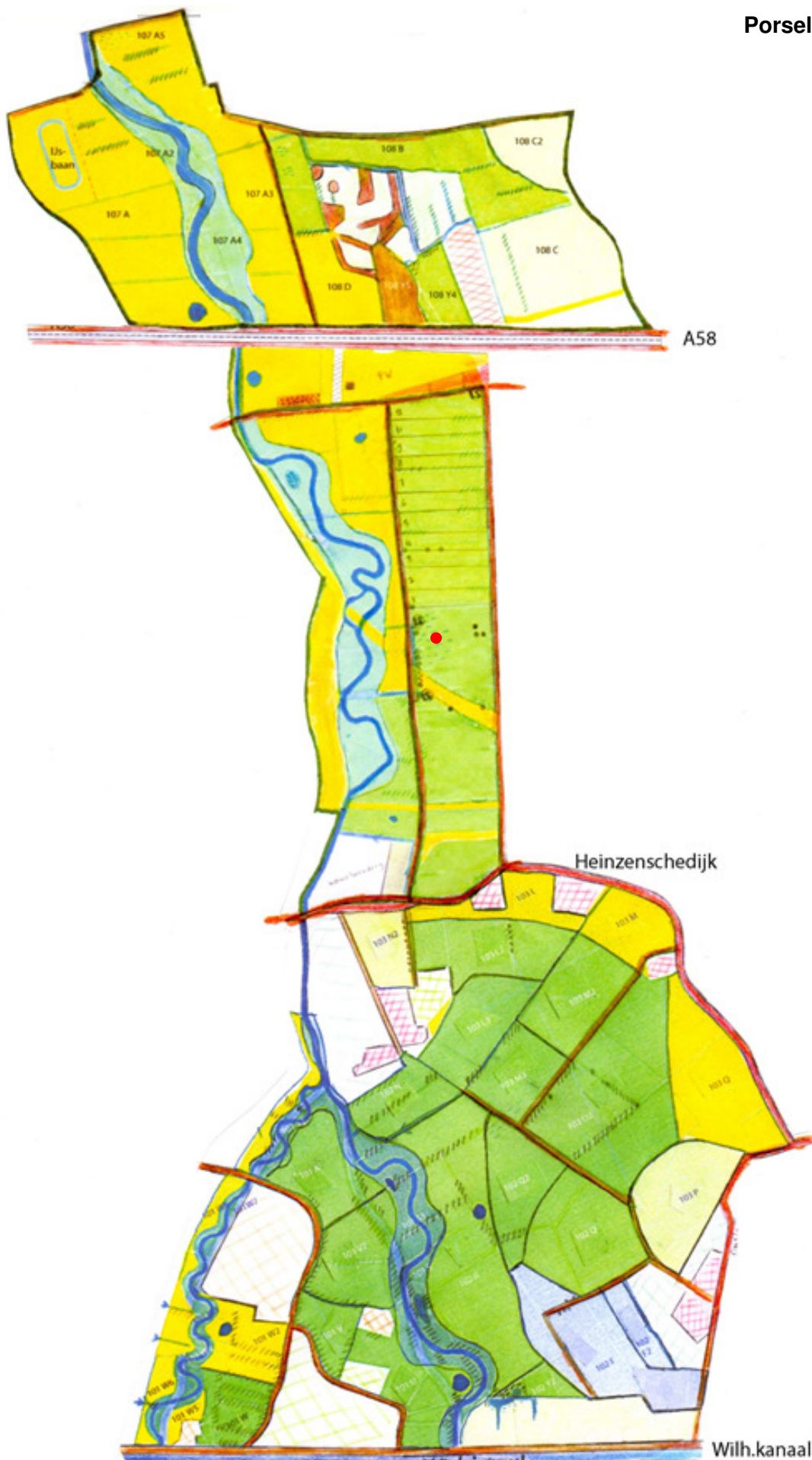

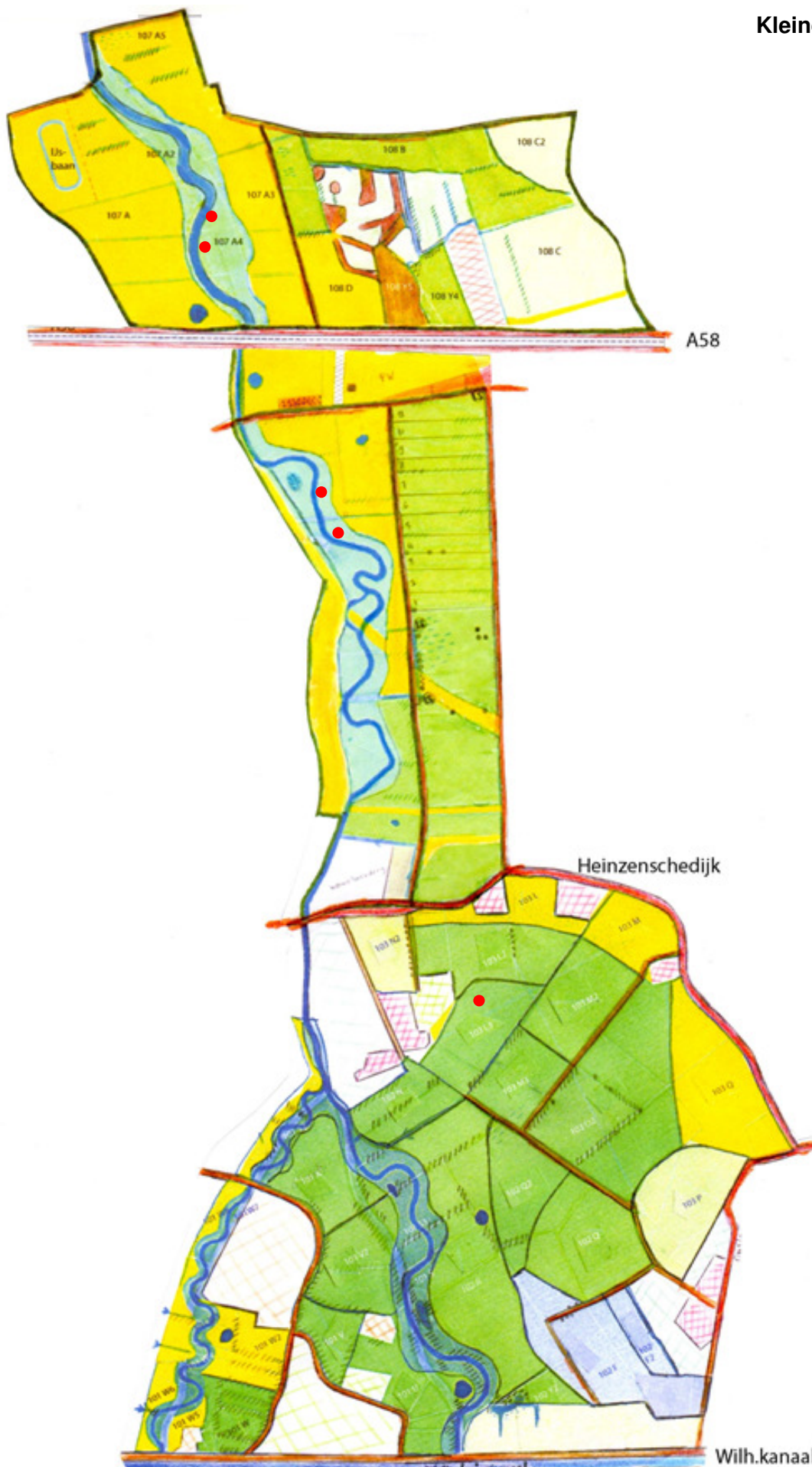

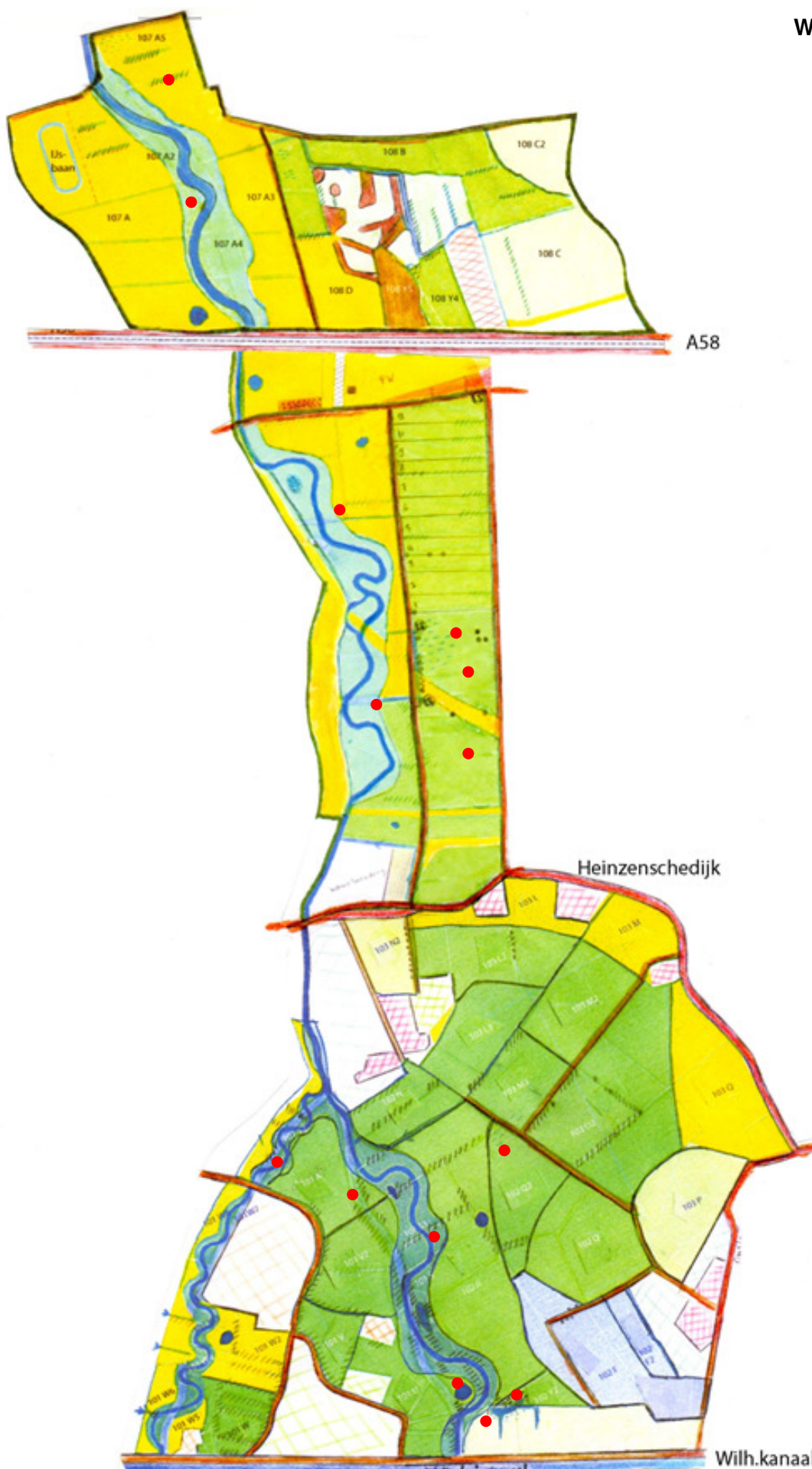

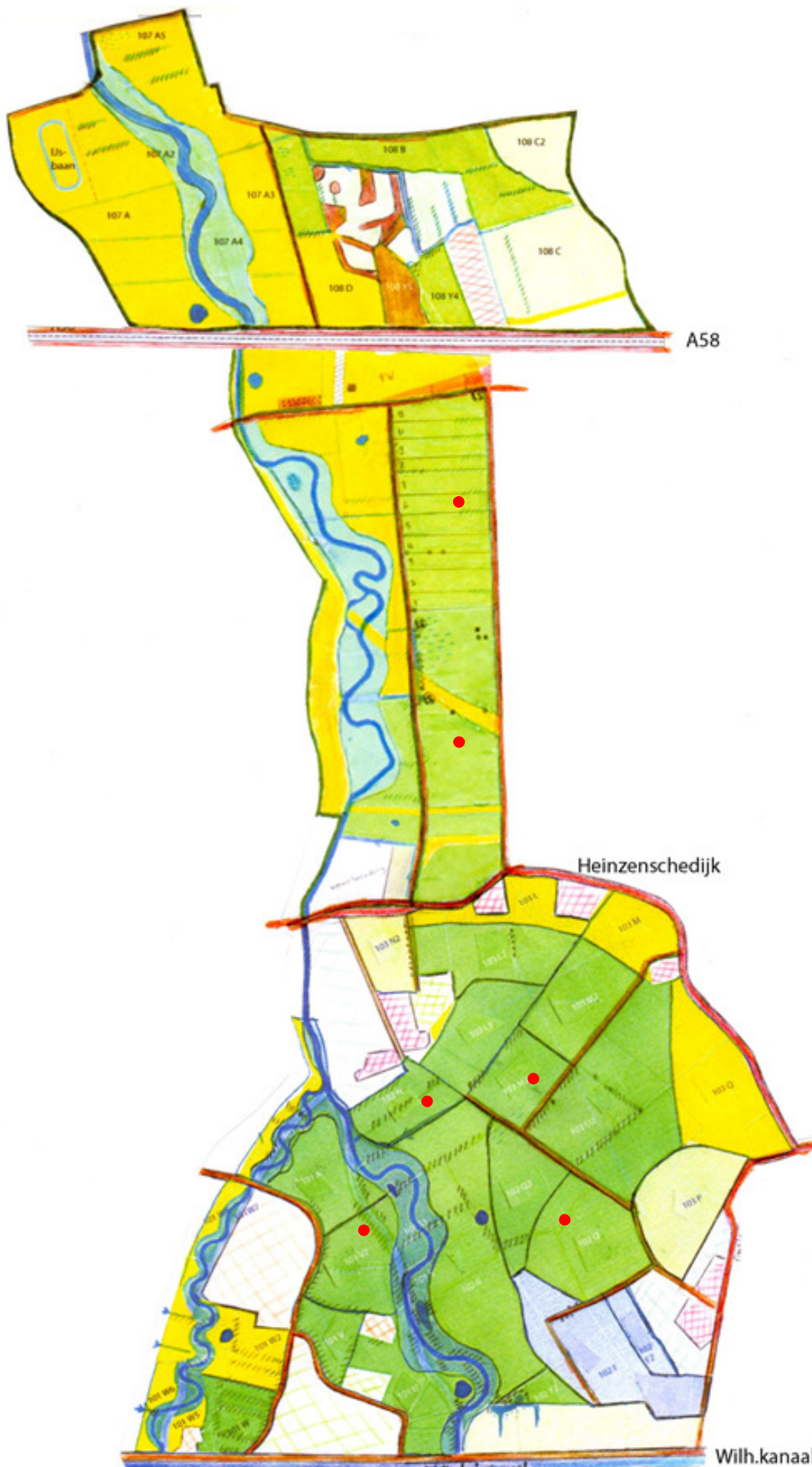

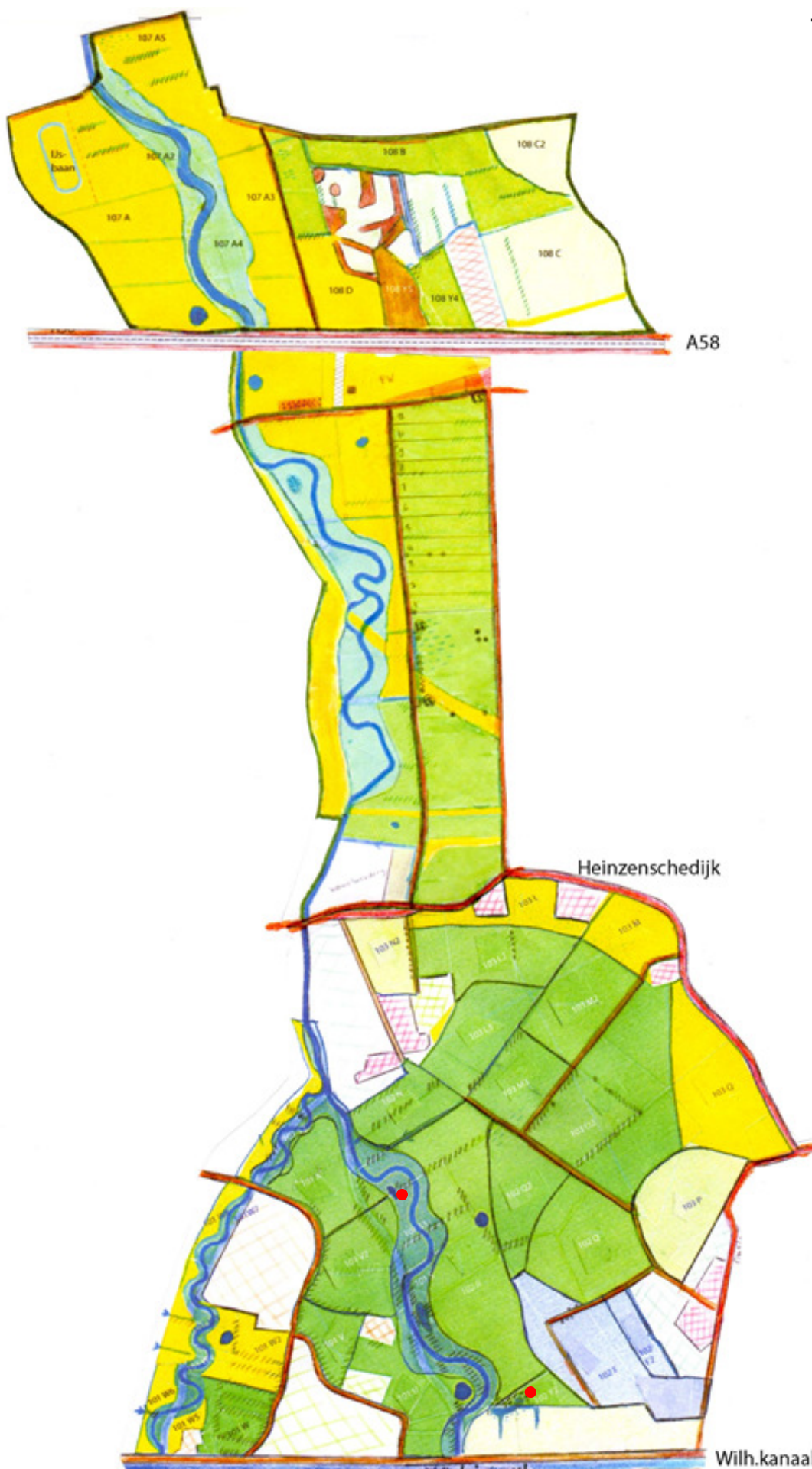
Kleine plevier

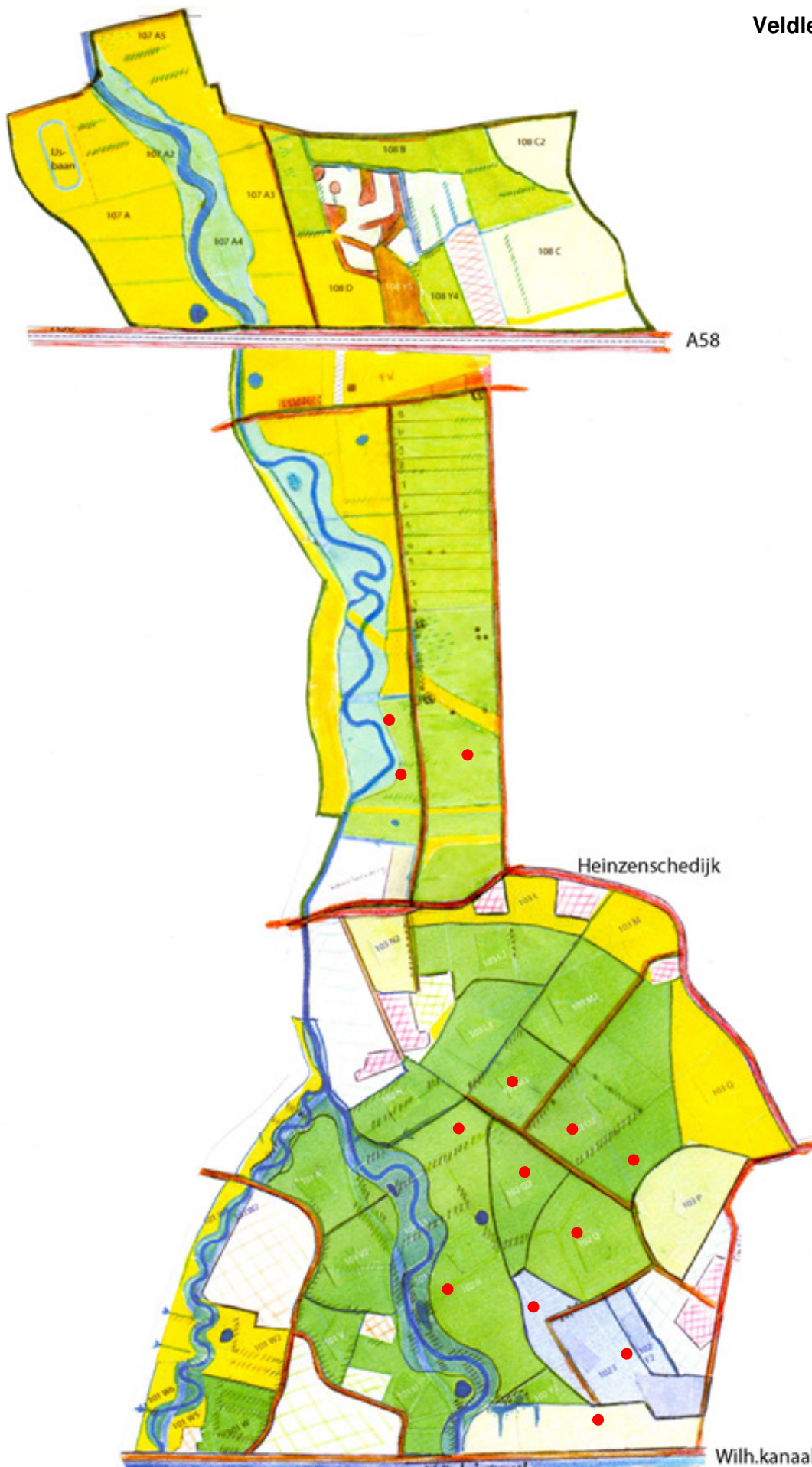

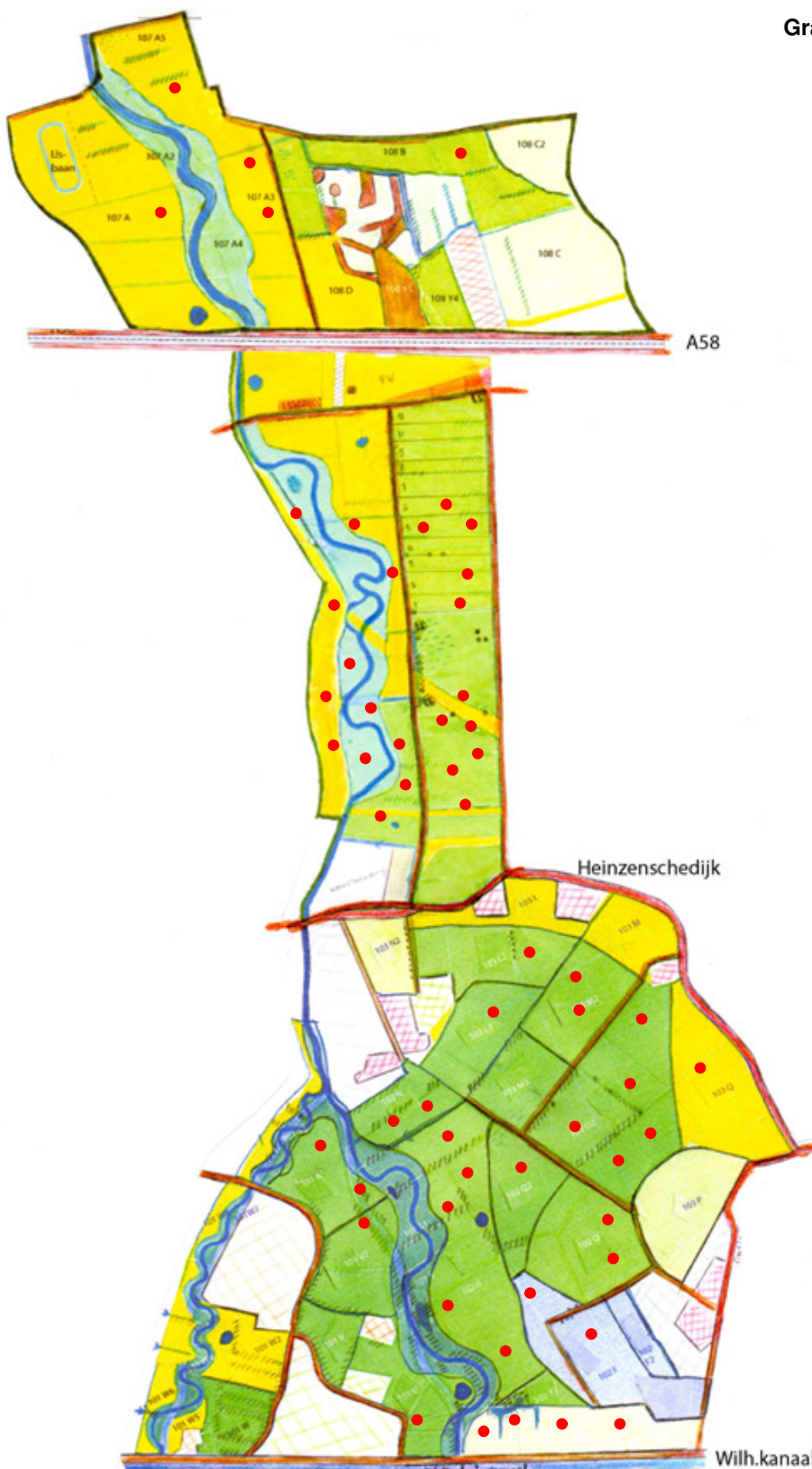

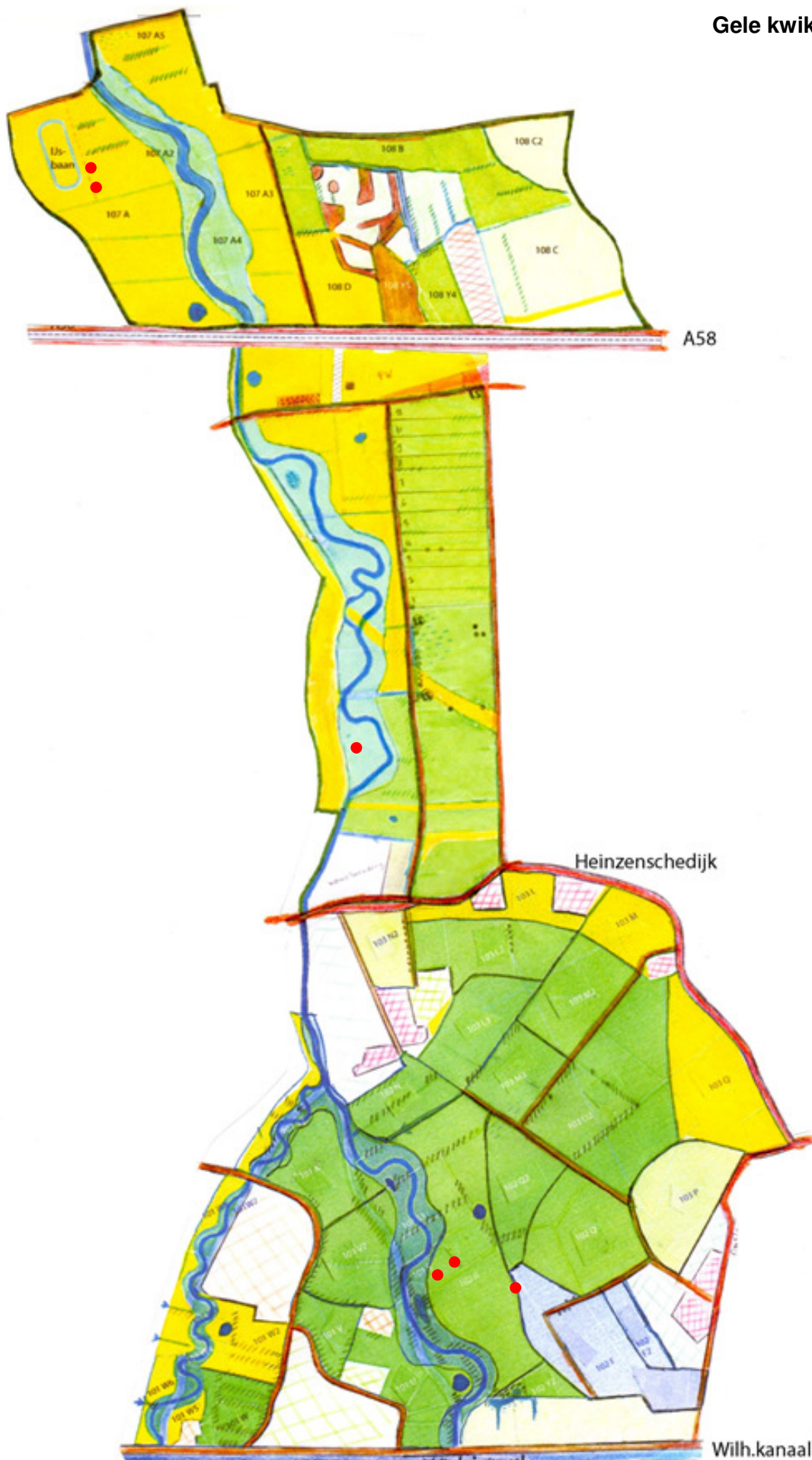

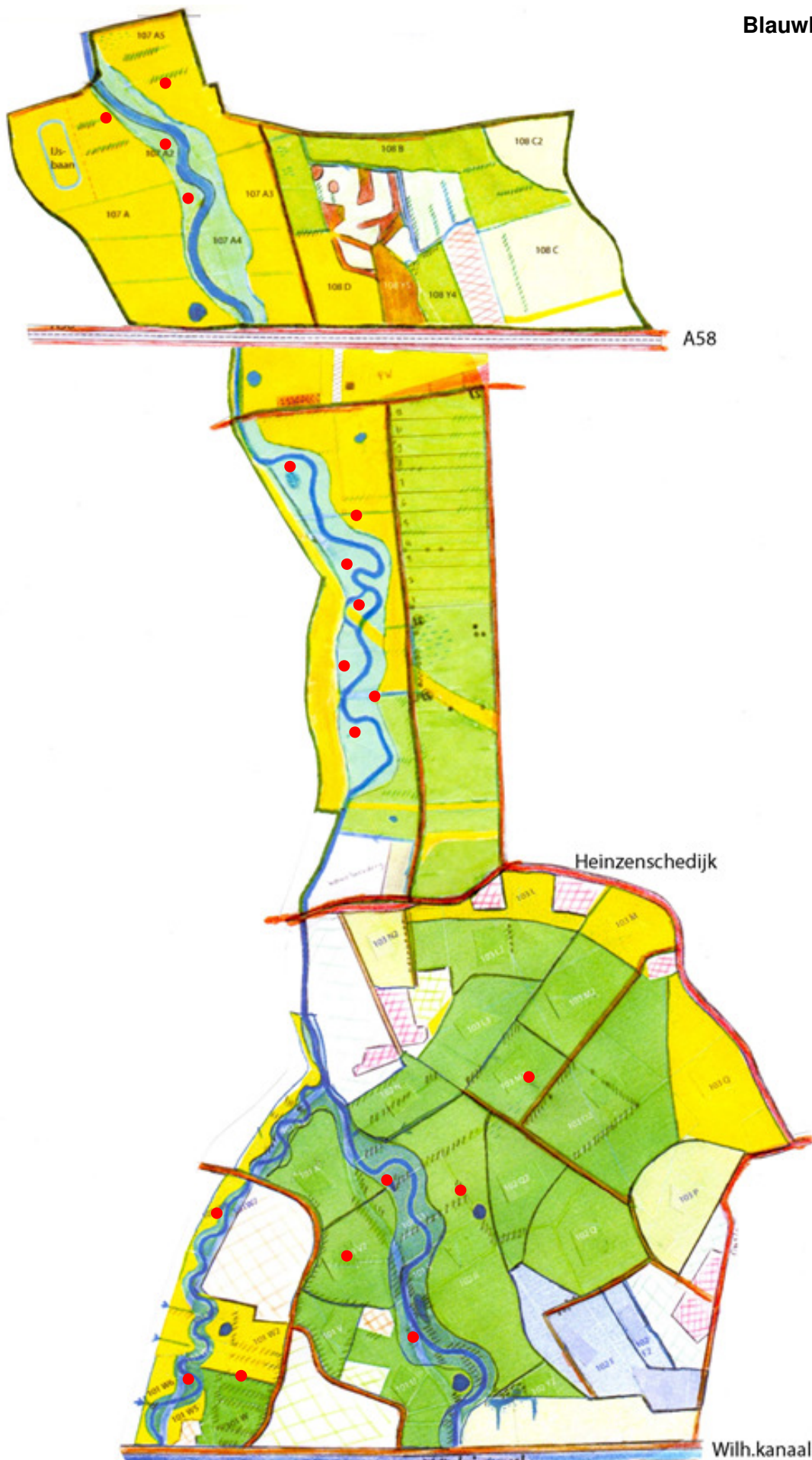

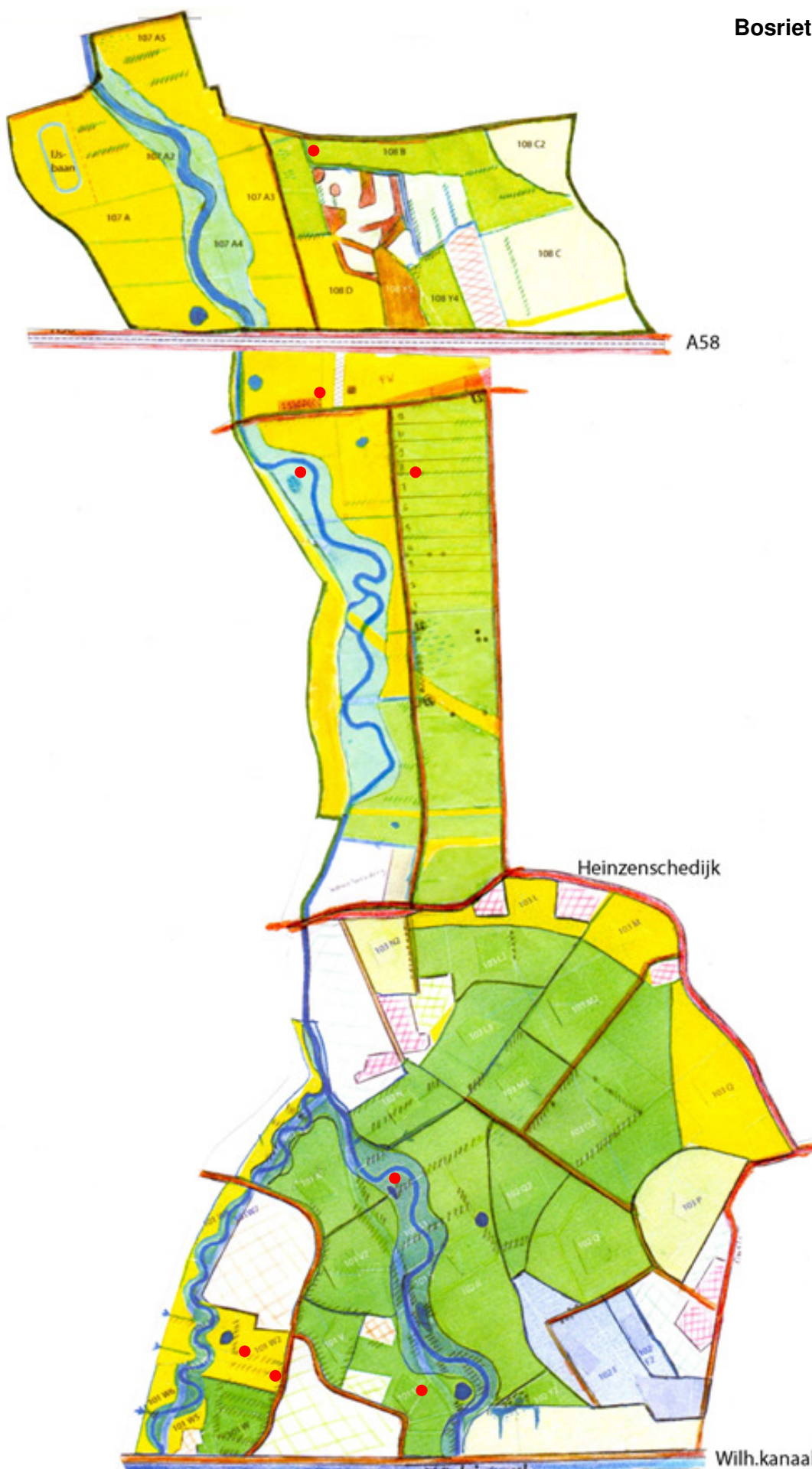

Gele kwikstaar

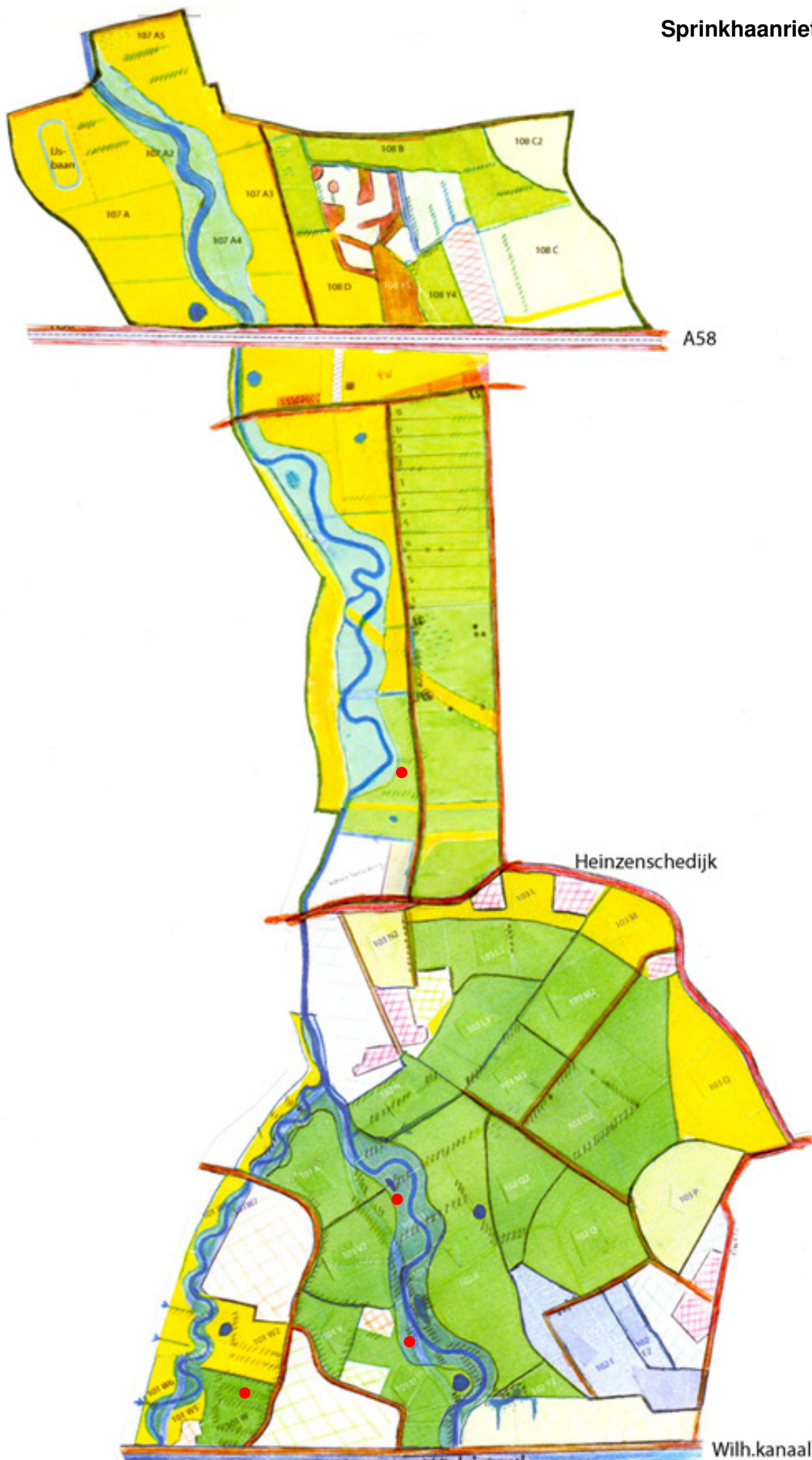

Blauwborst

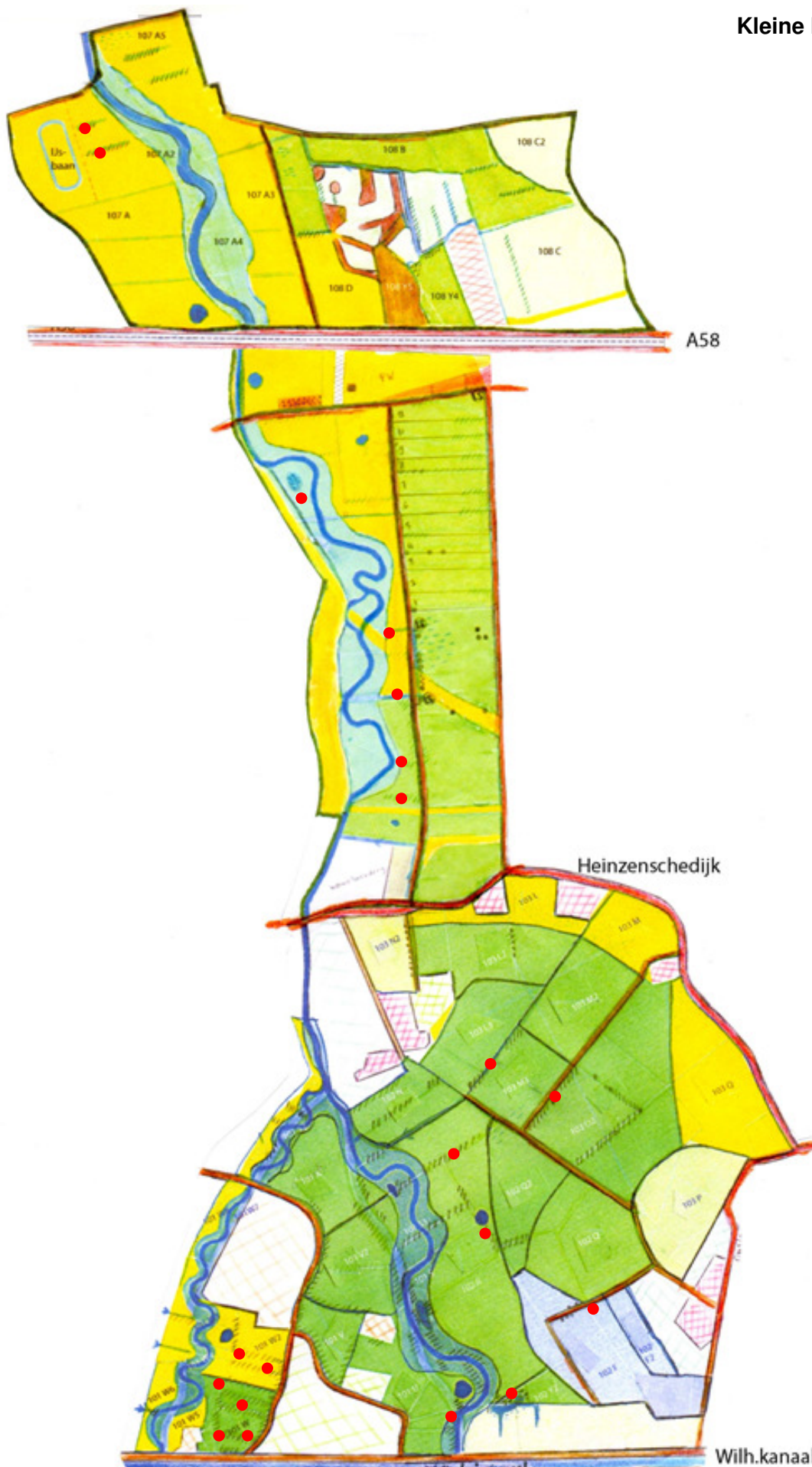

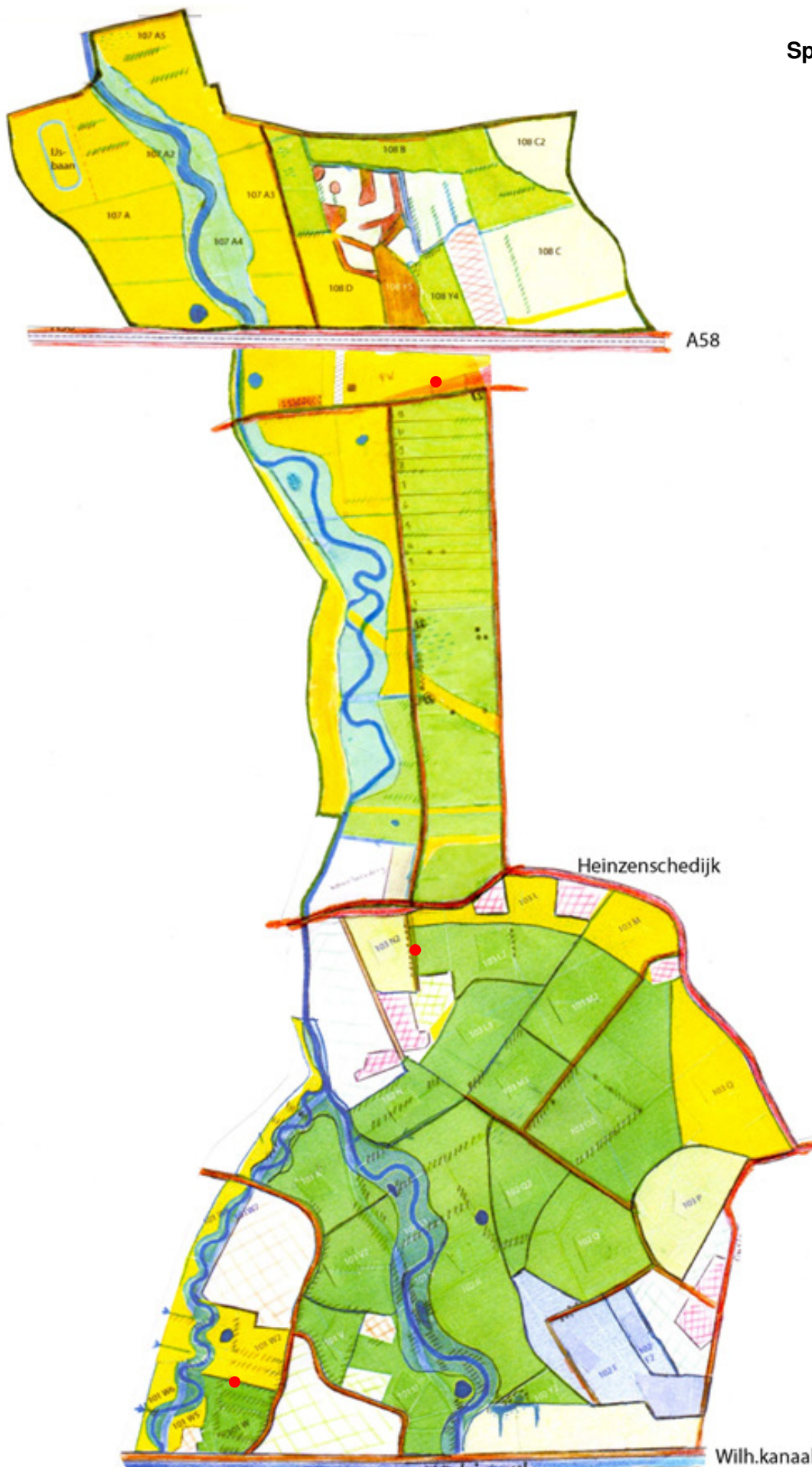
Sprinkhaanrietzanger

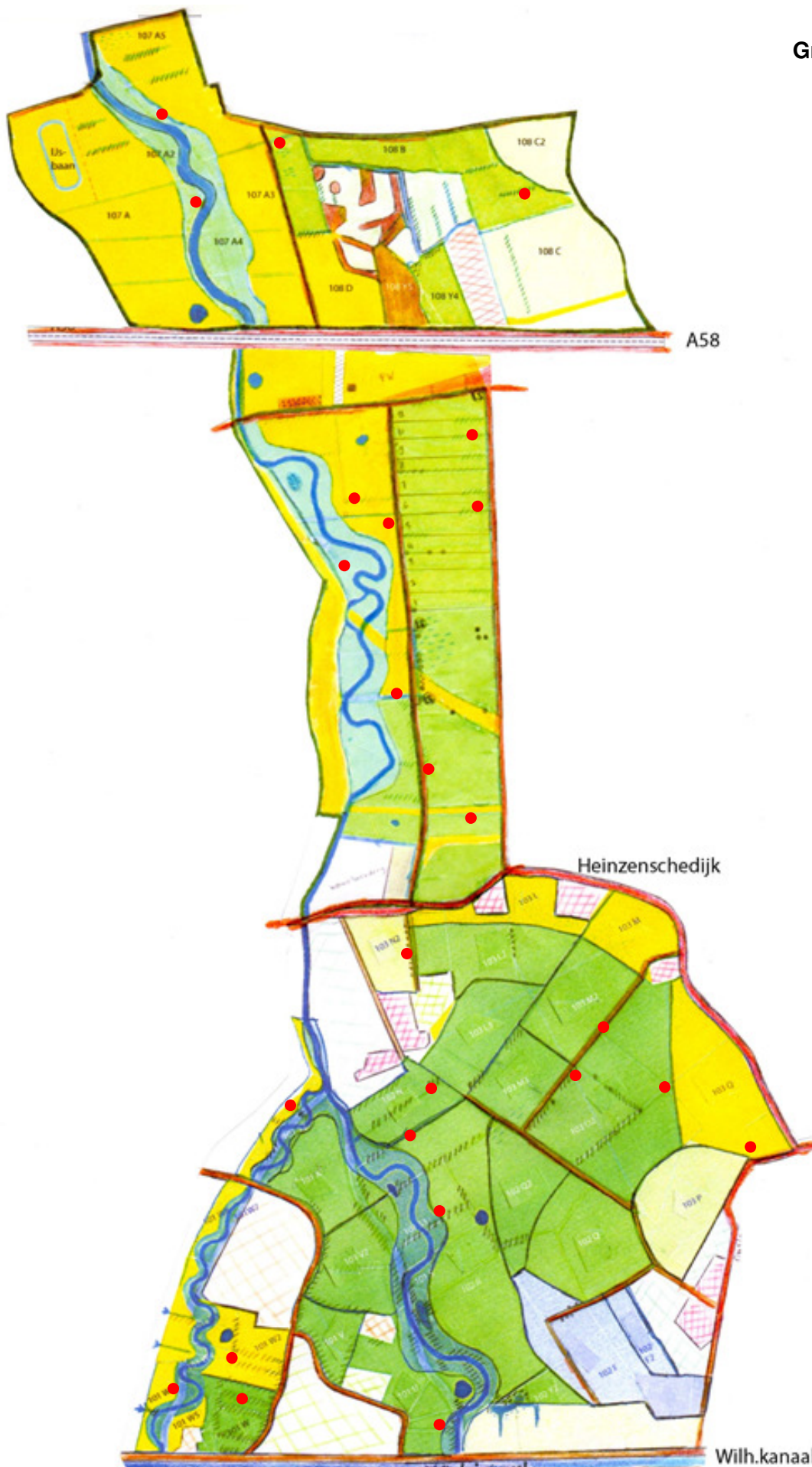
Kleine karekiet

Spotvogel

Grasmus

Rietgors

